

SULANE

TALLINNA KAARLI KOĞUDUSE AJAKIRI

Me ei ole kirjatähe, vaid Vaimu sulased,
sest kirjatäht suretab, aga Vaim teeb elavaks.
/2Ko 3:6 järgi/

Meera Vindi illustratsioon

1	Juhtkiri	Toimetuse
2	Jutlus. Kaarli koguduse 384. ja kiriku 149. aastapäeval	Jaak Aus
3	Jutlus. Kaarli Kiriku 83. aastapäeval IV Kristuse tulemise pühal, 20. detsembril 1953	Lembit Tedder
7	Nikaia esimene kirikukogu – anno Domini 325	Ain P. Leetma
10	Pauluse roll kristliku õpetuse kujunemisel	Kevin Kirs
16	Koguduse töötajad. „...ja ehi oma hinge sa taeva rahuga” <i>Intervjuu Kaarli koguduse naiskooriga Kersti Petermanniga</i>	Saima Sellak-Martinson Küllli Saard
19	Muusikatöö. Kaarli koguduse laulupärandi edasikandjad. Kontsertkoori 30. sünnipäevaks	Piret Aidulo
23	Leiris 1948. aastal	Margit-Mariann Koppel
26	<i>Ars moriendi</i> ehk kuidas lahendada surma probleemi?	Anu Allikvee
31	Puu langemine	Maara Vint

EELK Tallinna Toompea Kaarli Kogudus

Toompuiestee 4, Tallinn 10142

Telefon 619 9100

e-post: tallinna.kaarli@eelk.ee

kodulehekülge: kaarlikogudus.ee

Sulane. Tallinna Kaarli koguduse ajakiri, ISSN 1406-8168;

tiraaž 230; ilmub kaks korda aastas

Trükikoda: Trükivärv OÜ

Toimetuse: Külli Saard, Saima Sellak-Martinson

Keeletoimetaja: Rolf Liiv

Küljendaja: Külli Saard

Arvelduskontod: SEB, arve: EE171010022004706006

Swedbank, arve: EE392200221011214295

Juhtkiri

Õige pea on jälle käes jõulud, Jeesuse sündimise püha. Paljudel on sellel ajal kombeks soovida üksteisele jõulurõõmu ja jõulurahu. Need on head soovid, sest paraku kohtame selles maailmas sageli palju rahunust ja rahulolematust. Vahel võivad ka üsna tühised asjad meid endast välja viia: keegi ütleb midagi mõtlematut ja meie soovime või ärritume ja reageerime vastu. Ja nii liigub see negatiivne emotsioon justkui ahelreaktsioonina edasi, muudkui kasvab ja kokkuvõttes röövib meilt meelerahu. Järele mõeldes mõistame küll, et „asi ei olnud seda väärt“,

kuid samas ei oska olukorda kuidagi parandada ega midagi ette võtta...

Jeesus Kristus tuli maailma rahu tooma, Ta ütles (Jh 14:27): „Rahu ma jätan teile, oma rahu ma annan teile!“ Jeesuse pakutav rahu on ülem kui kogu mõistmine, see laotub üle kõigi murede, ärrituste ja vaevade ning meil kõigil on võimalus sellest osa saada.

„Rahu saavutame alles siis, kui meil on üksmeelt...“, mõtiskleb käesolevas Sulases avaldatud jutluses meie koguduse toonane õpetaja Lembit Tedder, koguduse ja kiriku aastapäevaks kirjutatud

jutluses peatub õpetaja Jaak Aus pikemalt Ristija Johannese elul ja tegevusel. Isa Ain Peetrus alustab uue rubriigiga kirikuajaloost, nimelt hakkab ta lugejatele tutvustama oikumeenilisi kirikukogusid, alustades Nikaia toimunuga. Pauluse rollist kristliku õpetuse kujunemisel kirjutab oma bakalaureusetööle tuginedes diakon Kevin Kirs. Kunstiteadlane Anu Allikvee arutleb selle üle, kuidas on läbi ajaloo muutunud suhtumine surma ja suremisse.

Avaldame ka mitmeid otseselt koguduse eluga seotud artikleid: oma isa Ülo Ruubeli meenutusi 1948. aasta leerist Kaarli kirikus jagab Margit-Mariann Koppel, samuti saab lugeda organist-koorijuhi Piret Aidulo kirjutatud mõtteid koguduse kontsertkoori aastapäevaks ning intervjuu kaudu saame pisut tuttavamaks naiskoori dirigendi Kersti Petermanniga.

Käesoleva ajakirja lõpetab kunstnik Maara Vint toreda mõtisklusega, milles tõdeb ja ülistab Issanda ustavuse suurust. Valgustagu see teadmine meie elu iga päeva ja toogu meie kõigi südamesse igatsetud rahu!

Lahket lugemist!

Sulase toimetis

Jõulustseen 15. sajandi käsikirjast

Kaarli koguduse 384. ja kiriku 149. aastapäeval

Hea lugeja! Mõtlesin, et kirjutan selle aasta adventi- ja jõuluajal natuke Ristija Johannesest, sest tegemist on igati kummalise mehega. Miks sobib teda iseloomustama sõna *kummaline*, sellest kirjutangi.

Johannes seisab kahel korral aastas jumalateenistuste keskpunktis: adventiaja kolmandal pühapäeval ja 24. juunil, kui tähistatakse tema sünnipäeva. See ehk on ka esimene põhjus nimetada teda kummaliseks.

Tema sündimisega seotud asjaolud ei ole mitte tavalised. Ta sünnib vanematele, kes oma ealtõttu ei oleks tohtinud enam lapsi saada. Ta isa kaotab lapse sünni eel kõnevõime ja alles siis, kui laps on sündinud ja nimi on pandud, saab ta jälle kõneleda ning ülistab Jumalat Tema armu ja helduse eest. Kummaline, et selline asi juhtub.

Kui lapseootel Maarja kohtub Eliisabetiga, Johannese emaga, hüppab Johannes ema üsas, andes märku, et ta tunnetab midagi, mida keegi teine veel ei olnud tunnetanud. Ta tunnetab Jumala armu ligiolekut, olgugi, et see arm ei ole veel emaüasast väljunud. Sündimata Johannes tundis sündimata Jeesuse ligiolu – kas pole see kummaline?

Kui Johannes oli sirgunud ja

kõrbes tegutses, olles kaetud kaamelikarvadest vammusega ja toitudes metsmesilaste meest, võiks sedagi kummaliseks pidada.

Eriliselt võiks aga Johannest pidada imelikuks seetõttu, et ta kuulutas meelearandust ja kinnitas, et kohe-kohe on midagi maailmas juhtumas ja on viimane aeg oma patusest elust pöörduda. Nii ta ristis neid, kes selle kutse vastu võtsid.

Kummaliseks võiks pidada ka seda, et kui tal on juba oma järgijad olemas ja ta on tunnustatud, laseb ta rahulikult Jeesusel esile kerkida ja ise taandub. Ta lausa soovib oma jüngritel minna Jeesuse juurde. Ta võiks Jeesusega konkureerida, aga ometi ei tee ta seda. Loomulikult võime ütelda, et ta teadis oma kohta ja ülesannet, ta teadis, et tema peab kahanema ja Kristus kasvama. Ta annab tunnistust Kristusest, ja seda igal hetkel. Jälle on see kummaline, et Johannes ei haara kinni võimalusest olla tuntud ja tunnustatud.

Kasutasin eespool korduvalt sõna *kummaline*. Ehk oleks võinud kasutada sõna *imelik* või veel mõnda sõna, mis iseloomustaks inimest, kes ei mahu teatud standardite alla. Standardite alla, mis on kuskil kellegi poolt kehtestatud või oleme need ise kehtestanud.

Eks ka tänases maailmas peetakse kummaliseks neid inimesi, kes ei allu oma olemuselt nendele

reeglitele, mis on domineerivad ning julgevad sõna võtta ja mitte nõustuda nende seisukohtadega, mida peetakse õigeaks.

Leerilastega kõneledes on selgunud, et üldsuses peetakse kummaliseks seda, et inimesed leeris käivad, ennast või lapsi ristida lasevad või kirikuga liituvad. Kui keegi ütleb, et käib leerikoolis, kaasneb kuuljal mure ja hool, et kas midagi on juhtunud.

Kummalisteks võib pidada ka neid inimesi, kes jagavad oma aega ja materiaalseid võimalusi kogudusega ilma, et nad loodaksid midagi vastu saada.

Kummaline on see, kes ei allu määratud kriteeriumitele ja arusaamadele ning ei allu seega inimlikele arusaamadele, ei allu inimlikkusele. Kõik see, mis juhtus Johannesega, kogu tema olemus ja kuulutus oli võimalik vaid seetõttu, et ta usaldas Jumalat. Ta teadis enda missiooni ja ülesannet: mina pean kahanema ja Tema peab kasvama.

Nendes sõnades on tarkus ja samas on nendes sõnades väljakutse. Tarkus seisneb selles, et on ju loomulik: kui juhindume Jumala tahtest, käib inimese käsi ikka hästi. Koguja raamatus öeldakse: neil, kes Jumalat kardavad, käib käsi hästi (Kg 8:12).

Väljakutse aga seisneb selles, et kes ikka tahaks loobuda oma aust, isiklikust tõest ja seisukohtadest ning oma tarkusest. Nagu

eespool mainisin, on kõik see, mis eristub niinimetatud tavapärasest mõtlemisest, imelik ja mõistematut, mida võib pilgata ja põlata.

Üks õpilane tuleb õpetaja juurde ja küsib, kas ta võiks oma ettekande, mille ta on ette valmistanud, esitamata jätta. Kui õpetaja küsis miks, vastas õpilane: “Kardan, et minu üle hakatakse naerma, sest tahan rääkida hinge surematuses.”

Kuidas on meiega? Mida ütleme, kui meilt küsitakse, kas usud Jumalat? Kas lööme silmad maha? Kardame, et meid peetakse kummalisteks või imelikeks? Siin on tunnetatav vastandumine, on otsekui kaks maailma.

Kas oleme valmis ütlema, et Tema peab kasvama ja mina pean kahanema?

Ise ütlen sellele küsimusele vastates: usun, et oleme ning olen veendunud, et see ei ole usuküsimus, vaid pigem teadmine, mis on saanud kinnitust aastate jooksul.

Aastal 2020 tähistab meie kogudus 385. ja kirik 150. sünnipäeva. Mõeldes tagasi ajaloole võime tõdeda, et inimesed, kes on taibanud Jumala armastavat tahet on need, kes on seda kogudust kandnud. Nad on seda teinud suures usus ja sooviga, et Kristuse kogudus võiks tegutseda ning inimesed võiksid ikka ja jälle tulla sõna ja sakramendi juurde. Seda on tehtud ennastohverdaval, silmi maha löömata, sest Jumala armu kogemine on nende inimeste elu muutnud ja teinud neist teevalmistajad, et nemad kahaneksid ja Kristus kasvaks.

Tulles lähemale tänasele päevale võib tõdeda seda sama. Kõik vabatahtlikud ja töötajad kuni iga üksiku koguduseliikmeni välja on kasvatanud minus teadmist, et Kaarli kogudus ja kirik tegutsevad edasi kantuna Ristija Johannese vaimust, et Kristus meis saaks suureks.

Täna kõiki koguduseliikmeid, vabatahtlikke ja töötajaid, et olete teerajajad selleks, et kogudus ja kirik võiksid toimida ja tegutseda järgnevad aastasajad ning Jumala arm, mis on ilmunud Jeesuses Kristuses, puudutaks paljusid inimesi.

Olgu Jumal meid kõiki hoidmas ja kasvagu Tema meis igaühes.

Koguduse õpetaja Jaak Aus

Jutlus Kaarli Kiriku 83. aastapäeval

IV Kristuse tulemise pühal, 20. detsembril 1953

Seepärast tehke jälle tugevaks lõtvunud käed ja jõuetud põlved ja õgven-dage teerajad oma jalgadele, et lonkur ei väänaks jalga, vaid pigem saaks terveks. Taotlege rahu kõikidega ja pühitsust, milleta keegi ei saa näha Issandat, ja valvake, et keegi ei jääks ilma Jumala armust, et mingi kibe juur üles kasvades ei tooks tüli ning paljud selle läbi ei rüvetuks. Hb 12:12–15

Vana-aja usklikud ootasid Messiat. Nad ootasid Messiat kui seda, kes oma rahva pidi lunastama. Mil viisil aga see Messias lunastuse pidi teostama, see oli neile teadmata ja milliste vahenditega Issand Jumala riiki maa peal pidi

üles ehitama, oli samuti vana-aja usklite silme eest varjule pandud.

Laps sündis Petlemmas. Kumardajaid oli seal vähe. – Kui Jeesuse päevad täis said siin maa peal, siis ütles Tema Peetrusele: sina oled Kalju, ja sellele Kaljule tahan ma rajada oma koguduse.

Jünggrid leinasid, et Issand pidi surema ja pidi ära minema. Issand aga jättis siia maha selle asutuse, selle ühenduse, mille läbi ja mille sees usklik peab leidma lunastuse, peab leidma pääste.

Täna, neljandal Kristuse tulemise pühal, pühitseme ühtlasi ka Kaarli kiriku 83. aastapäeva.

Täna, kus Kristuse tulemise kuulutus kogudusele eriti lähedale on tulnud, on meie ülesanne küsida endalt: millised ülesanded meie omale siis tänapäeval kristliku kogudusena ja igaüks üksikult peame võtma? Milliseid ülesandeid peame täitma selles koguduses, mis meie kätte on usaldatud selles, et Kristus kord maailma sündis, et me praegugi Tema tulemist ootame, et Tema kord tuleb suure au ja väega, kes oma riigi lõplikult rajab ja kinnitab?

Vennad-õed! Täna sel kiriku aastapäeval loetud epistel Heebreare rahvale kõneleb kristliku koguduse ja iga üksiku kristlase ülesannetest.

Selle kirjapandud koha järgi näeme, et selles, algselt juudi-kristlikus koguduses, leidis juba neid, kes olid valmis kõrvale kalduma sellelt, Issanda kui ka apostlite poolt kättenäidatud teelt. Nad olid nõrgaks ja laisaks läinud. Nad olid kui halvatuks saanud, kes enam ei saa kaasa tulla. Teised olid aga muutunud väsinuks. Elav, värske usuelu oli lakanud olemast. Ja esimene armastus, mis paljusid selleaegseid ootavaid usklikke köitis Kristuse külge, oli jahtunud.

Seda kõike näeb kiriku elus kirjakirjutaja. Ta teab ka Kristuse käsku selle kohta, et kõik peaksid olema haaratud Tema visatud tulest. Seepärast kirja kirjutaja tahabki ergutada nõrku ja väsinuid uuele julgusele ja uuele innule.

Vennad-õed! Ega see pole ainult omaaegse koguduse puudus ja viga. Samasugust halvatud olukorda, samasugust laiskust ja nõrkust leiame tänapäevalgi kogudustes, leiame omagi kirikus. Sest usuline nõrkus väljendub sageli mitmesugustes järeleandmistes oma lihale, oma tahtele. See väljendub mitmetes viisides, ka selles, kui öeldakse: mul pole tähis see, mis saab teistest, peaasi, kui mina ise saan kuidagiviisi hakkama.

Selle kõige tagajärg on vahel, et nii mõnigi, kes end oma elus ka patu suhtes arvab mõõduka

olevat, lõplikult langeb, ja kes arvab, et ta senine osa ja käitumine koguduses on kõigiti korras ja küllaldane, see sulgeb ehk lõplikult oma südameuksed.

Selle vastu apostel kirjutabki. Ta tahab kogudusest kõrvaldada minnalaskmise meeleolu. Teiste sõnadega: las läheb, kuidas läheb! Mis mina siin teha saan!

Siin tahab apostel ütelda, et koguduse kõige suurem viga peitub selles, et sageli oleme äärmiselt ükskõiksed üksteise vastu. Tihti üks või teine meie hulgast tunneb eksivat või eksinud venda või õde paremini kui see, keda nimetatakse õpetajaks. Aga me koguduses kogeme sageli seda, et oleme valmis palju rääkima küll seljataga, ja oleme valmis teda hukka mõistma ilma kriitikata, kuid tema endaga me ei taha rääkida. Räägitakse küll palju – aga valel aadressil ja sageli ka valet.

Sellest kasvab sageli välja äärmine pahatahtlikkus ja peame tunnistama, et meil on puudus tõelisest armastusest, on puudus tõelisest usurõomust, puudus sellest tundest, mis teeb meid kõiki vastutavaks langenud venna või õe pärast, sest kui hukkub mõni liige koguduse hulgast, võib hukkuda lõpuks terve kogudus.

Võtame siin näiteks kõige lihtsama pilbastest tehtud katuse. Ühe pilpa väljalangemine ja mädanemine loob üldised tingimused selleks, et tolle ühe kaudu poeb viga ka teistesse. Ja tänane ühe sindli (laastu) puudumine – millele käega lõime – seab meid homme tõsiasja ette, et katuses

on auk. Aga see homme auk viib meid nädala pärast selleni, et terve katus hävib, ja mitte ainult katus, vaid ka sarikad ja lõpuks kogu hoone.

Viga koguduses peitub selles: armastatakse küll rääkida eksinud vendadest ja õdedest, aga võibolla keegi kunagi ei räägi nendega selleks, et see üks laast kiriku katuses võiks säilida tervena, et tervik ühe pärast ei häviks.

Mida siis selleks tuleb teha?

Tuleb kasvatada endas armastust, mis ei nõrke, mis ei väsi, mis otsa ei saa. Selleks on tarvis, et kõigepealt oleksime valmis võitlema oma vaimuliku tervise eest.

Inimesed armastavad üldiselt palju käia arsti juures, ja tarvitada kõiksuguseid ravimeid. Meil igaühel on võibolla terve apteek kodus. Aga siin unustame, et samasuguseid arsti ja ravija omadusi peame üles näitama iga üksiku nõrgema venna või õe suhtes. Sest ühe truudust ja ustav tegevus paneb aluse selleks, et paljud võivad tulla kaasa nõnda, et ei oleks enam laisku käsi ja nõrku põlvi, vaid see, kes täna lonkab, homme võiks terveks saada – sest et sa kannad temasse Issanda valgust.

Ja siit, mu sõbrad, kasvab välja üks ülesanne kogudusele, mida aga ka iga kristlane peab omaks võtma: tugevam peab nõrgemat armastusega vastu võtma ja teda toetama.

Kas oleme meie seda teinud? Nii küsime oma kiriku 83. aastapäeval. Aga veel rohkem. Täna epistlisõna kõneleb rahust, mida tuleb nõuda kõikidega.

Kristus annab oma jüngritele ülesande olla maa soolaks ja rahu-kuulutajaiks. See ei tähenda mitte ainult seda rahu, millest maailmas kõneldakse, vaid peamiselt seda rahu, mida peame omama vahekordades oma ligimesega ja Jumalaga.

Kui vaatame aga vanaaegset kogudust või ka oma kogudust, siis näeme seal palju rahutut meelt ja vaenu. Millest see tuleb? Millest tuleb, et Issand juba ütles: rahu poolest on teil kitsas käes? – Ei Tema mõelnud siin välist rahu, vaid just seda sisemist rahu, mis kogudust peab täitma ja kandma.

Rahu kaotamine, rahutu meel, mu sõbrad, ma vist ei eksi, tuleb sageli haavatud enesearmastusest. Vaatame kasvõi oma kodudesse. Kui palju tülisid on seal laste pärast, sest üks või teine vane- maist tahab olla see ainumäärav jõud kasvatuses, kuhu teisel mingit õigust pole vahele segada. Siin on tegemist vale arusaamisega isa-armastusest või ema-armastusest. Siin ei mõisteta seda, et rahu ja rahulikku meelt nii perekonnas kui ka koguduses saavutame alles siis, kui meil on üksmeelt, kui meil pole mitte enesearmastus, vaid Kristuse armastus.

Kuidas siis seda Kristuse armastust, mille kuulutaja ja kandja kogudus peab olema, võime omandada?

Selleks on olemas lihtne tee: hinda ka oma kaaslase õigust, olgu ta siis liige su perekonnas, su koguduses, su rahva hulgas. Su kaaslasel on sama õigus elamiseks kui sul. Tal on sama õigus ka

Jumalale kui sul. Tal on sama õigus ka Kristusele ja Tema armule nagu sinulgi.

Kui nõnda omame üht ja sama õigust, siis peame tulema arusaamisele, et ühe ja sama õiguse tunnistamine ongi üks rahu aluseid, üks eelis, millele võib ehitada tulevikku.

Järelikult peame igaüks terve jõuga ja hea tahtega hoolt kandma selle eest, et meie ei saaks rahu- tuse põhjuseks, vaid et kindlate ja rahulike usklikena oma rada käies aitame kaasa selleks, et rahu kasvaks ja vaen kaoks.

Et seda saavutada, peame igaüks ise vaatama oma vigu ja puudusi.

Kui näiteks kaks tülitsevad ja te siis kolmandana seda kuulete, siis võite olla kindel, et kuulete juttu: üks on äärmiselt õige enda meelest ja see teine ei kõlba uskile. Tal pole maailmaski õigust. Te mõistate, et too teine, kes selle esimese meelest kuhugi ei kõlba, selle esimese suhtes täpselt sama juttu räägib. Kui oleme need, kes Kristuse valgusest tohime valgust haarata, sõbrad, kas ei oleks siis aeg mõista, ka koguduses, et süüd ja vead on mõlemal pool, tüli ja rahutus ripub ära nii ühest kui teisest.

Ja siit üks nõudmine Kristuses, et rahu võiks esile kerkida. Kui sa oled Kristuse oma, siis ole alati valmis andestama. Ja kui oled Kristuse oma, siis ole sina alati valmis esimesena kätt välja sirutama lepituseks. Aga lepituseks nõnda, et sa sealgi mitte ei ütle: eks targem annab järele! – Sest

seda öeldes valame ainult uut õli tulle ja vana lugu algab hoopis halvemast otsast peale.

Kui siis nüüd seisame koguduses, siis tänasel päeval peame küll mõistma, et kogudus peab olema kõigepealt selleks paigaks, kust kasvab välja südamerahu, kodu- rahu, perekonnarahu – kõik see, mida peame heaks ja kalliks.

Kui täna pühitseme oma kiriku 83. aastapäeva, siis küsime endalt: kui palju olen mina selleks teinud, et ma mitte ise ei ole see targem, kes järele annab, vaid kes Kristuse nimel ikka ja alati on valmis lepituseks kätt sirutama?

Aga edasi. Ega kogudus ei seisa siin ainult selleks, et tugevam toetaks nõrka tõelises armastuses. Ega kristlik kogudus ei ole rajatud üksnes selleks, et siit kasvaks välja rahu südamesse, koju, kogudusse. Kristlik kogudus on rajatud maa peale pühitsemiseks, selleks, et siin tuleks nähtavale õndsusetee.

Ärgem unustagem, et kirik on õndsuseasutus, kus kuulutatakse elusõna ja jagatakse välja pühi sakramente. Järelikult, kui tahame kristliku koguduseliikme viimast ülesannet väljendada, läh- tudes kahest eelnevast, siis peame ütlema: viimane ja suurim üles- anne on see – ära sina ole kunagi takistuseks ja tõkkeks teisele, et ta ei saa tulla õndsuseteele ja pühit- susele. Keegi ärgu olgu teisele takistuseks õndsuse poole püüd- lemises.

See takistus aga seisneb tihti ükskõiksuses armastusekäsu vas- tu. Paljud ütlevad näiteks, et teda takistab usuteed käia abielu, kus

teine pool on ususalgaja, või raskused töös, ühiskonnas. Kui aga oleme kristlased ja tahame Kristuse tulemisest kord tõeliselt rõõmustada, siis on meie kohus oma samme ka sügavalt kaaluda ja järele mõelda, mida teha. Kui tuleme usule, siis peame olema selles kindlad, ja peame vaatama, et meie mitte ei saaks takistuseks teistele nende usuletulemises. Peame olema õndsusetee näitajaiks kannatlikkuses, pikas meeles ja võibolla ka vaikimises.

Sest ka Kristus vaikis ilmaliku kohtu ees. Ta täitis Isa tahtmist, et Tema ei oleks takistuseks selles, et inimkond võiks õndsuse pärida.

Ära ole takistuseks selles, et sa oled üksikõikne armastuse vastu, mida Issand on kuulutanud. Aga ka selles, et sa maad annad oma ihus, oma kodus, oma elus roojusele. Liha ja inimene, ta on see, kes kaldub patule. Ta on see, kes mitmeti võib saada mõnele teisele komistuskiviks.

Aga usklik kogudus, õndsuse poole püüdlev kogudus teab, et Jumala armastus peab meis suureks saama, et peame andma Temale endas täieliku maa ja osa, sealjuures teadlikult osa saades Sõnast ja sakramendist. Sest mis võib olla suurem, kui see, et meie armastus võib saada sama tuliseks kui Kristusel ja et meiegi kaudu sünnib, et võib tulla Sakkeus, aga võib tulla ka Maarja Magdaleena, võib tulla tõlner ja variser. Sest veel Armastus kutsub ja meie ei saa ega tohi sellele tõkkeid ette panna.

Kui nüüd kristlik kogudus

ütleb oma liikmeile: ära saa takistuseks, et teine ei saa tulla usule, siis sellest kasvab välja kolm nõuet igale üksikule usklikule.

Esiteks, olgu su süda eestpalvetav süda, palvetav süda kõikide pärast.

Teiseks, olgu sul küllalt valmisolekut ja küllalt tarkust venalikule-öelikule manitsussõnale Kristuse armastuse ja andestuse vaimus.

Kolmandaks, olgu sul küllalt tarkust selleks, et mõista: mitte Sõna kuuljaid ei mõisteta õigeks, vaid Sõna tegijate suhtes maksab too õigeksmõistmine.

Eestpalve, manitsus ja iseene-sest puhas ja pühitsetud elu lakamatuse püüdmises Issanda poole – need on tõsiasjad, millele ehitatakse õndsusetee koguduses kõikide tarvis.

Nüüd on Kristuse tulemise aeg. Nüüd siis küsi oma kiriku 83. aastapäeval: kas oled sa olnud eestpalvetaja kõigi eest, et kõik leiaksid elutee? Küsi, kas oled olnud see, kes Issanda sõna on laiali kandnud? Küsi, kas oled tõesti küünal, mida võib panna nähtavale kohale Issanda altarile, et paljud tuleksid ja näeksid Isa au selles, et kõik inimesed peavad pääsema.

Need on suured ülesanded: nõrku toetada, olla isekeskis need, kes rahu suudavad pidada, kes ei saa komistuskiviks teistele. Ärge mõtelge, et need on võibolla väga rasked täita. Selleks annab meie Issand jõudu ja abi, ja ka palk on kord suur. Sest öeldakse ju: Issand tuleb kord suures aus ja

Temaga peavad olema Isa ees ka kõik need, kes siin maa peal on end lasknud leida Issandal, Tema sõnal ja sakramendil.

Issand otsib ka tänapäeval ja ka tänapäeval peame laskma ennast leida. Ka siin, täna neljandat Kristuse tulemise püha pühitseva kogudusena võime öelda, et sellegi kiriku elus pole 83 aastat olnud mitte mahavisatud aeg. Need 83 aastat tähendavad seda, et tuhanded, kümned ja sajad tuhanded on siit leidnud Issanda ja on elanud Issandale auks. Nõnda teame, et ka meid on Issandale tarvis.

Sellepärast, vend-õde! Aita nõrgemat usus, et laisad käed jälle tõuseksid tänus ja palves Jumala poole ja nõrgad põlved saaksid tugevaks Issanda teedel! Nõua rahu kõikidega ja nõua pühitsust, et ka sina kord võiksid Issandat näha!

Katsugem, et meie Jumala armust mitte maha ei jää, et tuli ja viha juur meie keskel mitte üles ei kasvaks ja et ühe läbi mitu roojaseks ei saa.

*Kaarli koguduse II pihtkonna õpetaja
(1947–1954) Lembit Tedder*

Hea „Sulase” lugeja! Juba mitmeid aastaid oleme saanud osa kirikuisade teekonnast. See teekond on olnud pikk ja me oleme kohtunud kõige mõjukamate teoloogide ja vaimulikega Kiriku ajaloos. Oleme vaadanud nende elukulgu ja pärandit eraldi. Kuid peale nende isikliku elujälje on nad endast maha jätnud ka kollektiivse pärandi. Varakiriku ajaloost on meile jäänud seitse oikumeenilist kirikukogu, millest eelolevates „Sulase” numbrites tahaksingi juttu teha. Siinjuures olgu ära märgitud, et sõna „oikumeeniline” selle aja mõistes tähendas seda, et esindatud olid nii läänekiriku kui ka idakiriku esindajad.

Toome siinjuures ära kõigi seitsme oikumeenilise kirikukogu paiga ja toimumisaja:

1. Nikaia I kirikukogu – A.D. 325
2. Konstantinoopoli I kirikukogu – A.D. 381
3. Efesose kirikukogu – A.D. 431
4. Chalkedoni kirikukogu – A.D. 451
5. Konstantinoopoli II kirikukogu – A.D. 553
6. Konstantinoopoli III kirikukogu – A.D. 680–681
7. Nikaia II kirikukogu – A.D. 787

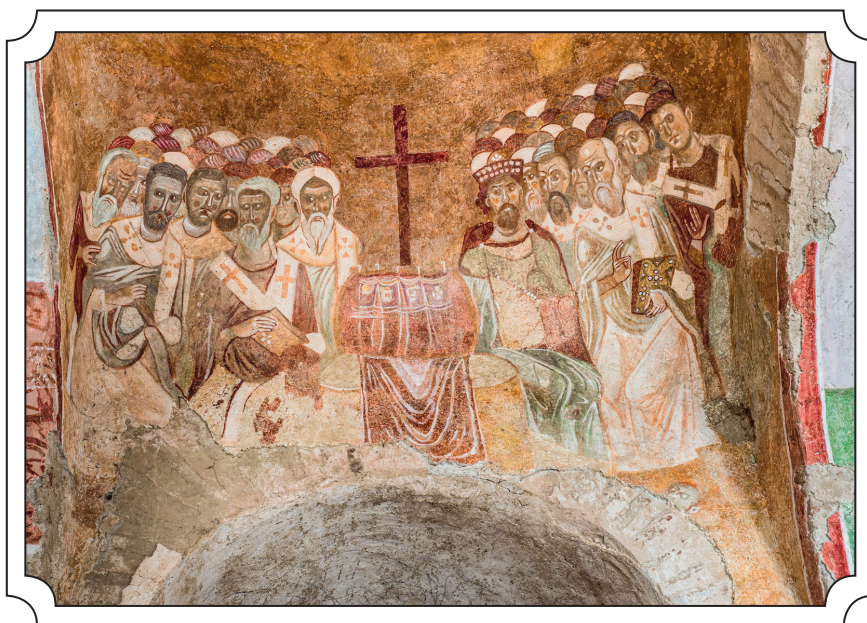
Nikaia esimene kirikukogu hõlmab tohutut materjali ning teemasid, mida seal käsitleti, oli mitmeid. See artikkel püüab lugejat säästa suuremast „peavalust” ning tuua siinjuures välja vaid olulised teemakäsitlused.

Nikaia esimene kirikukogu annab endast sõnaselgelt märku juba ka oma nimega. Oli justnimelt tegemist ESIMESE oikumeenilise kirikukoguga aastal 325 Nikaia linnas, mis asub tänapäeva Türki aladel (tollal asus see Anatoolia provintsi kirdeosas). Tänapäeval kannab see linn Izniki nime ning on suur turismimagnet just oma ajaloolise tähtsuse tõttu. Kohale oli tulnud peadpöörivald palju teolooge ja piiskoppe, kes töötasid välja märkimisväärse teksti – Nikaia usutunnistuse. Oma olemuselt ongi see usutunnistus esile tulnud just vajadusest selgitada ja paika panna kristoloogilisi küsimusi, millest kõige olulisem oli küsimus, kas Jeesus (Jumala poeg) oli oma olemuselt sama Isaga või oli see olemus lihtsalt sarnane, aga siiski mitte sama. Olgu juba etteruttavalt mainitud, et kirikuisad Athanasius ja Aleksander (kellest oleme kirjutanud ka varasemates „Sulastes”) olid selle kirikukogu eestvedajad ja puhta doktriini (ehk puhta usuõpetuse) kaitsjad. Nende vastuseisja oli sellel kirikukogul preester Arius (kellest ei ole küll artiklit varasemates „Sulastes” olnud, kuid kelle nime on korduvalt mainitud), kes lõpp-kokkuvõttes jäi kaotajaks.

Kuna tollal eksisteerisid riik ja kirik käsikäes, siis oli kirikukogu kokkukutsumise õigus Rooma impeeriumi keisril, mida tol-

lane keiser Constantinus ka tegi. Kirikukogu üldine eesmärk oli lahendada kristoloogilisi vaidlusi ning tagada ühtsus impeeriumis. Kogu üritus oli väga olulise tähtsusega, sest oli see ju ometi esimene katse jõuda ühtsele arusaamale kogu kristlikus maailmas. Rooma keiser Constantinus oli ka selle kirikukogu eesistuja ja korraldaja. Sellega püüdis ta ka näidata impeeriumi võimu kiriku üle. Nikaia usutunnistusest sai aga dokument, mis oli alusmaterjaliks ka edaspidistele kirikukogudele, ning see on kirikus kasutusel ka tänapäeval.

Kokku osales sellel kirikukogul umbes 250–318 piiskoppi kogu Rooma impeeriumi valdustest, välja arvatud Britannia. Kirikukogu poolt välja töötatud materjalid kehtisid kogu üleilmsele kirikule. Algselt oli keiser Constantinus saatnud kutse 1000 piiskopile läänes ja 800 piiskopile idas. Selline kutsete arv näitas keisri siirast soovi hõlmata maksimaalne hulk kogu protsessi. Kuid nagu juba nägime, oli üritusel osalejaid siiski palju vähem kui kutsutuid. Kaisarea Eusebiusele toetudes teame, et osalejaid oli 250, Athanasius annab osalejate arvuks 318. Piiskoppidele hüvitati kõik reisi- ja majutuskulud, ning tihti olid nende reisikaaslasteks ka mõned diakonid. Üksinda reisimine oleks

Nikaia kirikukogu 325. aastal, fresko Demre'i Püha Nikolause basiilikas.

tähendanud ka suurt riski. Nagu näeme, pole siiski mitte väga palju selles suhtes muutunud.

See kirikukogu oli märkimisväärselt tähtsusega ka seetõttu, et 313. aastal kehtestas Constantinus ristiusu Rooma impeeriumi ametlikuks usuks, mistõttu lõppes ka vähemalt ametlikult paljude kristlaste tagakiusamine. Kirikujajaloos tunneme seda dokumenti Milano edikti nime all.

Idakiriku esindajad olid sellel kirikukogul suures enamuses. Nendest märkimisväärsamad olid Aleksander Aleksandriast, Athanasius, Eustathius Antiookiast ja Makarius Jeruusalemmast.

Läänekiriku prominentsemad esindajad olid Markus Calabriast, Cecilian Kartaagost, Hosius Cordobast, Nikasius Dijonist ja Dominus Stridonist. Paavst Silvester I loobus osalemast kehva tervise tõttu, kuid saatis oma esindajatenä kohale kaks preestrit.

Nagu juba varem mainitud, oli

üheks peategelaseks sellel kirikukogul Athanasius. Diakonina oli ta Aleksandri kaaslane, ning näeme, et kuigi ta oli vaid diakoni staatuses, oli teoloogiliselt tema pärand sellel kirikukogul siiski kõige suurem. Ehk siis, nagu näeme, ei mänginud mingit rolli vaimulikustaatus, vaid teoloogiline pagas.

Nikaia Esimesel kirikukogul käsitleti järgmisi teemasid:

- Ariuse õpetus
- ülestõusmispuhade tähistamine
- Meletose skisma (lahkõpetus)
- kas Isa ja Poeg on üks oma eesmärgis või isikushereetikut (eksiõpetuste esindajate) ristimine
- Kirikust tagakiusamise tõttu eemaldunud liikmete staatus
- vaimulike ordineerimine ja nende kuuluvus piiskopkonda
- ristimise sakrament ning sellega seonduvad asjaolud.

Teemasid oli veelgi, kuid kõik nendest ei ole nii olulised, et neid

selles artiklis käsitleda.

Kirikukogu avati 20. mail 325. aastal. Kogu üritus leidis aset impeeriumilossi keskses hoones, ning esimene käsitletav teema oli Ariuse õpetus. Olgu ära märgitud, et Ariuse eksiõpetus seisnes asjaolus, et tema arvates ei olnud Jeesus kui Jumala Poeg igavene, vaid loodud isik. Siinjuures ei hakka me laskuma kogu teoloogilise debati piasiasjadesse, sest see ei ole selle artikli eesmärk. Ning kui me seda ka teeksime, siis oleks selleks vaja mitut artiklit, sest siin tulevad mängu ka keelelised nüansid. Sellele sinodile oli kohale tulnud 22 piiskoppi, kes toetasid Ariuse vaateid. Pärast pikaajalisi diskussioone, mis kestsid kokku ümmarguselt terve kuu, tuli Nikaia kirikukogu välja usutunnistusega. See usutunnistus kuulutati välja kogu kiriku jaoks. Nii jäi selles debatis kaotajaks Arius ja tema pooldajaskond. Nikaia usutunnistus on aksepteeritud tänapäevani nii anglikaani kui ka luteri kirikutes. Võib isegi ette tulla, et Nikaia usutunnistust kasutatakse erandkorras ka mõnel suurpühal. Katoliku kirikus kasutatakse seda, sõltuvalt riigist, ka igapäevapäevase usutunnistusena. Toome siin ära ka Nikaia usutunnistuse teksti:

Meie usume ühteainsasse Jumalasse, kõigeväelisse Isasse, taeva ja maa, kõige nähtava ja nähtamatu Loojasse. Ja ühteainsasse Issandasse Jeesusesse Kristusesse, Jumala ainusündinud Pojasse, kes Isast on sündinud enne kõiki aegu, Jumal Jumalast, valgus valgusest, tõeline Jumal tõelisest Jumalast, sündinud, mitte loo-

dud, olemuselt ühtne Isaga, kelle läbi kõik on loodud; kes on meie, inimeste pärast ning meie õndsuseks alla tulnud taevast ning lihaks saanud Püha Vaimu läbi neitsist Maarjast ja inimeseks saanud, Pontius Pilaatuse ajal ka meie eest risti löödud, kannatanud ja maha maetud ning kolmandal päeval üles tõusnud pühade kirjade järgi ja üles läinud taeva, istub Isa paremal küljel ja tuleb taas kirkuses kohut mõistma elavate ja surnute üle; Tema riigile ei tule otsa. Meie usume Pühasse Vaimusse, Issandasse ja Elavakstegijasse, kes lähtub Isast (ja Pojast), keda Isa ja Pojaga üheskoos kummardatakse ja austatakse; kes on rääkinud prohvetite kaudu. Meie usume ühtainust püha, kristlikku ja apostlikku kirikut. Meie tunnistame ühtainust ristimist pattude andeksandmiseks ja ootame surnute ülestõusmist ning tulevase ajastu elu. Amen.

Mõned olulisemad punktid Nikaia usutunnistusest:

Jeesus Kristust on kirjeldatud kui „Jumal Jumalast, valgus valgusest, tõeline Jumal tõelisest Jumalast,” mis vihjab selgelt Jeesuse jumalikkusele.

Jeesus Kristus on „sündinud, mitte loodud“, mis annab selge vihje tema igavikulisusele Jumal Isaga, ning kinnitab seda ka tema rolliga loomiseloos.

Jeesus on olemuselt ühtne Isaga.

Pärast kuu aega kestnud vaidlusi oli Ariuse pooldajaskonnast järele jäänud vaid kaks osalejat. Need omakorda keeldusid ka usutunnistusele alla kirjutamast. Oluline on siinjuures esile tuua asjaolu, et tihti peale tuleb

teha ränka tööd ja näha vaeva, et jõuda üksteise ärakuulamiseni ja võib selguda, et sageli kasutatakse küll erinevat väljendusviisi, kuid tegelikult räägitakse siiski samast asjast.

Teine oluline küsimus Nikaia kirikukogul oli ülestõusmispühade ehk paasapühade tähistamise aeg. Tollal ei olnud selle kohta ühtset tava, ning Constantinus tahtis ühtsuse huvides määratleda aja, mil seda teeksid kõik piiskopkonnad ja kirikud kogu Rooma impeeriumis. Siimaani valitses selles küsimuses vaid suur segadus, ja enamjaolt tähistasid kohalikud kirikud seda üsnagi erinevatel aegadel. Nikaia kirikukogu otsustas, et Kristuse ülestõusmist tuleb tähistada esimesel pühapäeval pärast esimest täiskuuööd, mis järgneb kevadisele pööripäevale. Selle otsuse tulemusel ei ühtinud ka enam juutide paasapüha tähistamise aeg ülestõusmispühade tähistamisega. Kuna tegemist on liturgilise praktikaga, mis toetub kuu kalendrile, varieerub ka iga-aastane ülestõusmispühade kuupäev.

Võib julgelt öelda, et need kaks teemat olid Nikaia I kirikukogu kõige tähtsamad saavutused.

Nagu juba eelnevalt mainitud, sai 313. aastal ristiusust ka riigiusk. Keiser Constantinus kehtestas selle Milano ediktiga ning sellest ajast alates algas kiriku jaoks n.ö hiilgeaeg. Enam ei pidanud keegi kartma avalikke ja seadusega lubatud tagakiusamisi. Kuid kuni selle edikti kehtestamiseni olid lood kristlaste jaoks hoopis teised. Kristlaste tagakiusamine

oli laialt levinud ning see leidis aset erinevate lainetena erinevas mastaabis. See oli aeg, mis pani paljud kristlased oma usust taganema. Siin ei ole tarvis kedagi hukka mõista, sest olukord oli kahtlemata raske ja võib-olla on meil tänapäeva mugavas ühiskonnas seda ka raske ette kujutada. Kuid oli palju neid, kes hiljem kahetsesid usust taganemist ning nende soov oli taas Kirikuga liituda. Üheks Nikaia I kirikukogu teemaks oli ka just selle küsimuse käsitlemine. Otsustati, et n.ö kirikust lahkunud liikmetele kehtestati teatud patukahetsuse normid, mille järel nad said taas täisõiguslikeks kiriku liikmeteks.

Eraldi teemaks oli veel ristimine, mis viidi läbi hereetikute (eksiõpetuse pooldajate) poolt. Nimelt oli neid, kes seadsid kahtluse alla eksiiõpetuse pooldajate tehtud ristimiste kehtivuse.

Kokku andis Nikaia I kirikukogu välja 20 kaanonit (määrust). Selle kirikukogu tähtsus seisnes asjaolus, et see oli päris esimene katse jõuda kirikus konsensusele üldise arutelu teel. Palju on vaieldud selle üle, kas see oli eksitus või mitte. Ning olen kindel, et nii poolt- kui vastuargumente jagub mõlemale poolele. Pärast Nikaia kirikukogu muutus Kirik kindlasti autoriteetseks, suuresti tänu asjaolule, et Constantinus ise oli ristiusku. Ning seetõttu ei tohtinud sageli ka Kiriku kehtestatud seisukohti kritiseerida. Kiriku autoriteet kasvas veelgi enam pärast Constantinust valitsenud keiser Theodosiuse ajal.

Just keiser Theodosius kutsus kokku järgmised kaks oikumeenilist kirikukogu. Esimene neist toimus Konstantinoopolis ning järgmine Efesoses. Kuid nendest kirikukogudest ja vaidlusteemadest loeme juba järgmistes numbrites.

Nikaiasse tuleme veel siiski tagasi aastal 787, mil toimub seitsmes oikumeeniline kirikukogu, mis kahjuks või õnneks jääb selles reas reas viimaseks. Nagu artikli alguses mainitud, tähendas „oikumeeniline“ fakti, et kohal olid nii lääne- kui idakiriku esindajad. Kuid sellest ajast alates ei ole see enam õnnestunud. Toimunud on palju sinodeid (eriti läänekirikus), kuid ühise laua taha, et taas määratleda ja formuleerida usku ja praktikat puudutavaid küsimusi, ei ole sellest ajast saadik enam jõutud.

Hea „Sulase“ lugeja, loetud materjal kuulub kirikuisade kol-

lektiivsesse varasalve. Nagu näeme, võime nüüd kokku viia erinevad nimed (kellest oleme varem lugenud) ning näha, et paljud neist olid sõbrad ja mõttekaaslased. Kuid paljud ka midagi hoopis vastupidist. Kuid Kiriku ilu ja võlu seisneb justnimelt selles, et Ta on Kristuse pruut, ning Jumala Tõde kandub temas edasi ka meie inimlikele nõrkustele vaatamata. On olnud piiskoppe ja teolooge, kes on samal kirikukogul teineteise peale häält tõstnud ning teineteist koguni Kirikust välja heitnud. Kuid peategelaseks on kõigil nendel kirikukogudel siiski Püha Vaim, kes toob oma Kirikus välja puhta tõe. Täname Kõigekõrgemat nende kirikukogude pärandi eest ja palume ka endi eest, et suudaksime ära kuulata teised, kui neil on mingi eriarvamus või kui nad väljendavad midagi teisiti. Ning usaldades ennast Jumala

Püha Vaimu juhtimise alla, võime avastada, et tihtipeale räägime tegelikult sama keelt.

Lõpetan KLPR lauluga 161 “Küll kannab kindel kalju”, salmid 1 ja 5.

Küll kannab kindel kalju
Issanda kogudust.
Tuult, tormi olgu palju,
et karta hukatust, –
ei tema alus kõigu
seal kalju põhja peal,
ei tema koda liigu
ka tuules, tormis seal.

Nii kannab püha kalju
Issanda kirikut,
ja kuigi vaen nii valju
ta vastu kerkinud, –
ta seisab, sest tal pandud
on alus ülevalt,
Krist Jeesus, kes meil antud
kui Jumal Jumalast.

Isa Ain Peetrus

Pauluse roll kristliku õpetuse kujunemisel

Järgnev artikkel on peatükk Kevin Kirsi 2016. aastal kaitstud usuteaduse bakalaureusetööst „Jeesus kuulutas Jumala riiki, aga välja tuli kirik – ehk mida kuulutas ajalooline Jeesus ja kuidas Paulus seda mõistis“. Täispikk töö on leitav Tartu Ülikooli elektrooniliste ja digitaliseeritud materjalide andmebaasist DSpace (dspace.ut.ee).

Käesolev artikkel annab ülevaate James Douglas Grant Dunni käsitlusest, milline oli Pauluse roll kristliku õpetuse kujunemisel. James D. G. Dun-

ni peetakse Suurbritannia viimaste aastakümnete ajaloolis-kriitiliste piibliuuringute traditsiooni esindajaks ja uute Pauluse uuringute algatajaks, kes tõstis taas päevakorda pauliinliku traditsiooni mõju kristluses.

Ajaloolise Jeesuse kuvandi usaldusväärsuse kinnitamine

James D. G. Dunn tõstatab oma teoses esmalt probleemi, et väljaspool kristlikke allikaid leidub Jeesuse kohta liiga vähe informatsiooni, et anda temast adekvaatset pilti. Seega tuleb täielikult toetuda

evangeeliumitele, mistõttu peaks esmalt hindama evangeeliumite usaldusväärsust, et saada nendest võimalikult usaldusväärset informatsiooni Jeesusest.¹ Selle küsimuse uurimiseks esitab Dunn neli eeldust. Nendeks on:

1. Eksisteeris ajalooline isik nimega Jeesus.²
2. Ta oli juut.³

¹ Dunn, James D. G. „Jesus, Paul, and the Gospels“, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 2011, lk 4

² Ibid.

³ Ibid, lk 5

3. Ta oli mõjuvõimas.⁴

4. Tema kogukond tugines suulisele pärimusele.⁵

Eriti rõhutab Dunn suulist pärimust, sest teise templi aegne ühiskond oli valdavalt kirjaoskamatu.⁶ Seega Jeesuse õpetust anti edasi suuliselt. Dunn ei välista, et Jeesuse ajal ei pandud midagi kirja, aga väidab, et evangeeliumid on enamjaolt kujunenud suulise pärimuse põhjal.⁷

Ülaltoodud eeldustele tuginedes hakkab Dunn analüüsima Jeesus-pärimust evangeeliumides. Ta seab rõhu sünoptilistele evangeeliumitele, sest neil on suur ühisosa. Sünoptilised evangeeliumid on omavahel kooskõlas nii stiililt kui ka sisult, andes meile üsnagi selge ja ühtse pildi Jeesusest,⁸ lisaks ka palju ajaloolist informatsiooni, mille alusel saame luua võimalikult usaldusväärse pildi ajaloolisest Jeesusest.⁹

Ajaloolise Jeesuse pildi kujundamiseks on vaja meetodit. Dunn toob välja, et varasemalt on ajaloolist informatsiooni Jeesuse kohta otsitud Jeesuse õpetusele iseloomulikest tunnustest. Ta laudab selle printsiibi maha, kirjutas, et sellega taheti leida Jeesust, kes erines kristlaste poolt usutud Kristusest.¹⁰ Seega paneb Dunn rõhu Jeesuse iseloomujoontele. Ta põhjendab enda printsiipi sellega,

et kui Jeesuse traditsioonis olevad tunnused vastavad Jeesuse iseloomujoontele, siis peegeldavad nad muljet, mille Jeesus oma järgijatele jättis.

Tulles tagasi sünoptiliste evangeeliumite juurde, võib märgata, et kuigi nende kõigi sisu kulgeb paralleelselt, leidub nende vahel omajagu erinevusi. Dunn põhjendab seda enamiku Uue Testamendi uurijate seas levinud konsensusega, et Markuse evangeelium on kõige varasem ning seda kasutasid nii Matteus kui ka Luukas. Teiseks ammutasid Matteus ja Luukas informatsiooni Q allikast. Ta lisab, et sünoptiliste evangeeliumite uurijail on kalduvus vaadelda identseid ja sarnaseid kirjakohti, järeldades üleüldist kirjandusliku sõltuvust ja seejärel sobitada järeldus ülejäänud materjali hulka või kardinaalselt erinevad kirjakohtad kui tulevikus lahendamist vajavad probleemid kõrvale jätta. Dunn jätkab, et säärane sünoptilise probleemi käsitlemine on mitterahuldav. See on pannud teda rohkem hindama Jeesuse kohta levinud suulist traditsiooni ja viinud ta küsimuseni, kas kirjandusliku sõltuvuse hüpotees üldse annab tervikpildi.¹¹

Ise alustab ta antud probleemi uurimist identsete ja sarnaste kirjakohtade välja toomisest.¹² Dunn välistab otsese mahakirjutamise teooria, sest see ei seleta kreeakeelsete tekstide erinevusi, aga jätab arvesse võimaluse, et Q

allikas võis olla kreeakeelne.¹³ Selge on aga, et nii Matteus kui ka Luukas on Markusest kuidagi sõltuvad.¹⁴ Teiseks juhib ta tähelepanu kirjakohtadele, mis erinevad sõnaliselt, aga millel on sarnane sisu. Ta leiab, et vaatamata imeväikestele sõnalistele sarnasustele, mida leidub keskmiselt alla 40%, on edastatav lugu või õpetus sisuliselt sama.¹⁵ Kolmandaks vaatleb ta probleemi suulise pärimuse põhjusena,¹⁶ kus koorubki tema järelduste kohaselt välja erineva sõnastuse, aga sarnase sisu põhjus. Ta väljendab, et sünoptiliste evangeeliumite sünoptilisus tuleneb suulisest pärimusest, mis annab nendele tekstidele sama sisu erineva sõnastuse kaudu.¹⁷ Jeesuse ja evangeeliumite vahele jäänud aja võtavad kõige paremini kokku mälestused Jeesusest ja tema tegudest.¹⁸ Iga Jeesus-pärimuse osa pärineb suurema tõenäosusega Jeesuselt endalt, sest peegeldab tema mõju oma esimestele järgijatele.¹⁹

Markuse evangeelium

Dunn juhib tähelepanu asjaolule, et sõna evangeelium (ευαγγέλιον²⁰) on üks mõistetest, mis pärineb Pauluselt. See esineb Uues Testamendis 76 korda,

⁴ *Ibid*, lk 7

⁵ *Ibid*, lk 8

⁶ *Ibid*, lk 22

⁷ *Ibid*, lk 23

⁸ *Ibid*, lk 10

⁹ *Ibid*, lk 21

¹⁰ *Ibid*, lk 10

¹¹ *Ibid*, lk 25

¹² *Ibid*.

¹³ *Ibid*, lk 27

¹⁴ *Ibid*, lk 28

¹⁵ *Ibid*, lk 34

¹⁶ *Ibid*, lk 35

¹⁷ *Ibid*, lk 38

¹⁸ *Ibid*, lk 44

¹⁹ *Ibid*, lk 11

²⁰ **Lepajõe**, Marju. „Kreeka – Eesti Uue Testamendi õppesõnastik“, *Maarjamaa, Tallinn, 2011*, lk 59

millest 60 paikneb pauliinlikus korpuses. Suur hulk Uue Testamendi uurijaid usub, et Paulus laenas selle mõiste poliitikast, kus sellega kirjeldati keiser Augustuse saavutusi.²¹ Paulus ise kasutas seda universaalselt Kristuse rõõmusõnumi tähenduses.²² Jeesuse traditsiooni toob selle tõenäoliselt Markus, sest puudub alus arvata, et sellest on arameakeelne vaste või et see esineb Q allikas.²³ Markuse evangeeliumis on seda mõistet kasutatud seitse korda, Matteuses ainult neli ja Luuka ning Johannese evangeeliumeis mitte ühtegi korda.²⁴ Märkimisväärne on, et Markus alustab oma evangeeliumit järgmiselt: „Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ“,²⁵ mille Dunn tõlgib: „*The Beginning of the gospel of Jesus Christ*“²⁶. Dunn selgitab seda sellega, et Markus kasutab mõistet evangeelium mitte üksnes kui õpetust ristist, vaid ka kui aruannet Jeesuse missioonist ja kirja pandud Jeesuse kuulutusest.²⁷ Seega on Jeesuse traditsioon ise evangeelium.²⁸

Dunn jätkab, et evangeeliumi tähendus liikus üha enam Jeesuse traditsiooni loolt Jeesuse

elu ja missiooni loole. Jeesuse traditsioon ei olnud enam evangeeliumit täiendav, vaid kujunes evangeeliumiks endaks. See polnud enam lihtne biograafia, vaid aruanne ühe kindla mehe missioonist, mis tegi lunastuse võimalikuks. Just nimelt Markus tegi oma tööga evangeeliumist evangeeliumi, luues nõnda uue kirjanodusliku žanri.²⁹

Markuse tööd ei tohiks siiski vaadata kui radikaalset eemaldumist suulisest traditsioonist. Markuse evangeelium on siiski loomulik osa suulise traditsiooni arengust. Võib kindel olla, et seda ei kirjutatud individuaalseks lugemiseks, vaid kuulajaskonnale esitamiseks.³⁰ Evangeeliumi koostamisel on kasutatud suulisele traditsioonile omast tehnikat.³¹

Dunn toob välja, et Martin Kähler oli see, kes kirjeldas evangeeliume kui pikendatud sissejuhatustega kannatuslugusid. Kindel on, et kannatusnarratiiv moodustab rohkem kui ühe kolmandiku Markuse evangeeliumist. Markuse evangeelium ehitub üles nõnda, et Peetruse tunnistus Jeesusest kui Messiasit paigutub selle keskmesse (Mk 8:27–30). See on ühtlasi nii geograafiline murdepunkt (Kaisarea kui Jeesuse teekonna põhjapoolseim punkt) kui ka dramaatiline murdepunkt, mille järel suundub Jeesus Jeruusalem, kus ta seisab silmitsi oma saatusega.³² Lisaks toob Dunn

Markuse evangeeliumist hulganisti kirjakohti, mis ennustavad Jeesuse surma, näiteks tähendamissõna peiupoistest (Mk 2:18–20). Markus võtab kokku vastasseisude põhjused erinevates lugudes, kus variserid hauvad Jeesuse kõrvaldamise plaani. Ristija Johannese hukkamisloo kokkuvõte on üllatavalt sisukas ja üsna kurjakuulutav (Mk 6:17–29). Kannatusloo käigus räägib Jeesus, et ta peab jooma kannatuse karikast ja saama ristitud surmas (Mk 10:38–39). Viinamäe tähendamissõna kulminatsioonina tapavad rentnikud oma isanda poja (Mk 12:1–9). Mk 13:9–13 on kurjakuulutav ennustus Jeesuse jüngrite süüdimõistmisest. Tuleb tähele panna ka Jeesuse ihu salvimist naise poolt enne matmist (Mk 14:8), Jeesuse ennustusi enda salgamisest (Mk 14:18–20) ja viimast õhtusöömaega (Mk 14:22–24).³³

Markus ei jätnud kõrvale Pauluse arusaama selle kohta, miks sõnum Jeesusest on rõõmusõnum. Küll aga seab Markus, vastupidiselt Paulusele, rõhu Jeesuse kannatusloole, millega tugevdab Pauluse seisukohta.³⁴ Jeesuse sõnum on rõõmusõnum nii seetõttu, et Jeesus oli hea õpetaja ja tervendaja kui ka seetõttu, et tema surm ja ülestõusmine tõi patustele lunastuse. Nimetades kogu Jeesuse loo rõõmusõnumiks, tagab Markus, et Jeesuse missiooni eesmärki ei saaks käsitleda lahus tema surmast ja ülestõusmisest ega ka tema surma ja ülestõusmist käsitleda väl-

²¹ Dunn, James D. G. „Jesus, Paul, and the Gospels”, *William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 2011*, lk 45

²² *Ibid*, lk 47

²³ *Ibid*, lk 48

²⁴ *Ibid*, lk 51

²⁵ Nestle-Aland 28. väljaanne: Mk 1:1 <http://www.nestle-aland.com/en/read-na28-online/text/bibletext/lesen/stelle/51/> 22.04.2016

²⁶ Dunn, James D. G. „Jesus, Paul, and the Gospels”, *William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 2011*, lk 52

²⁷ *Ibid*.

²⁸ *Ibid*, lk 53

²⁹ *Ibid*.

³⁰ *Ibid*.

³¹ *Ibid*, lk 54

³² *Ibid*.

³³ *Ibid*, lk 55

³⁴ *Ibid*.

jaspool ülejäänud konteksti.³⁵

Viimaks annab Dunn ülevaate Jeesuse käsitlesest Markuse evangeeliumis. Markuse jaoks on Jeesus Jumala Poeg. Dunn toob näide- teks järgmised episoodid: Jeesuse ristimine, kus taevast kõlab hää, mis tunnistab Jeesust oma pojaks (Mk 1:11); rüvedad vaimud, kes kuulutavad Jeesuse jumalikkust (Mk 3:11 ja 5:7); taevaliku hääle tunnistus, kui Jeesus Peetruse, Jaakobuse ja Johannesega kõrgel mäel viibis (Mk 9:7); viinamäe tähendamissõna, kus isand läkitab rentnike juurde oma poja (Mk 12:6); Jeesuse vastus tema ülekuulamisele, kui temalt küsitakse, kas ta on Jumala poeg (Mk 14:61–62); kõige tähelepanuväärsemana roomlasest tsentuurio, kes on äsja näinud ristilöödud Jeesuse viimast hingetõmmet, tunnistus (Mk 15:39).³⁶

Dunn rõhutab, et Markus pealkirjastas terve evangeeliumi kui Jeesuse Kristuse rõõmusõnumi ja võis lisada viimase fraasina „Jumala Poeg”. Ta tõdeb, et varasemates Markuse evangeeliumi käsikirjades pealkirja polnud, mis tähendab, et see lisati hiljem. Seda tehti tõenäoliselt seepärast, et mõisteti kui keskne on Markuse evangeeliumis Jeesus kui Jumala Poeg ja sooviti seda selgemalt välja tuua.³⁷

Kõige lõpuks mainib Dunn Markuse evangeeliumis Jeesuse valesti mõistmist jüngrite poolt. Ta selgitab, et see motiiv on tuntud kui messiaanlik saladus, mis

paistab välja Jeesuse tervendamislugudes, kui ta palub tervendatuil oma imelisest paranemisest mitte rääkida. Jeesuse jüngrid ei mõistnud Jeesust seni, kuni ta oli saanud hukka ja uuesti üles tõusnud. Selle motiivi võtmekoht on Issanda muutumise episoodis, kus Jeesus käskis jüngritel saadud nägemust mitte jagada (Mk 9:9). Taaskord on Jeesuse missiooni mõistmise keskmeks tema surm ja ülestõusmine. Nõnda nagu Paulusel, nii ka Markusel on Jeesuse hea sõnumi keskmeks tema surm ja ülestõusmine.³⁸

Matteuse ja Luuka evangeeliumid

James Dunn kirjutab, et üks kõige silmapaistvamaid omadusi Matteuse ja Luuka evangeeliumite juures on asjaolu, et nad toetuvad tugevalt Markuse evangeeliumile. Mõlemad kasutavad Markuse loodud uut kirjanduslikku žanrit, jutustades lugu Jeesusest ja järgides sarnast mustrit nagu Markus.³⁹ Ta juhib aga tähelepanu sellele, et Markuse-väline materjal, mis pärineb niinimetatud Q allikast, ei kirjelda kannatuslugu. Q allikas kajastab peaaesjalikult Jeesuse õpetust.⁴⁰ Dunn on veendunud, et Q allikas esineb Matteuse ja Luuka evangeeliumites sarnases struktuuris kui Markuse evangeeliumis. Tegu pole eraldiseisva ühese plokiga. Teadmised Jeesuse suulisest pärimusest on selged, aga pole ühtegi tõendit allikast,

mis koosneks ainuüksi Jeesuse õpetusest. Dunn järeldeb selle põhjal, et peavoolu kristlike koguduste õpetuste kohaselt lõppes Jeesuse lugu surma ja ülestõusmisega. Samuti lähtusid peavoolu kogudused Markuse kannatusloo raamistikust ning hindasid Jeesuse õpetust kui evangeeliumit evangeeliumi osana. Viimaseks, kui Matteus ja Luukas on üle võtnud Markuse raamistiku, mis seletab lahti evangeeliumi tähenduse, siis ei saa rääkida Q allikast kui eraldi-seisvast evangeeliumist.⁴¹

Dunn toob järgmisena välja, et samavõrd rabav on Matteuse evangeeliumi puhul see, kuidas Matteus sidus oma evangeeliumi tollal käimas olnud kristluse ja rabiinliku judaismi debatiga.⁴² Matteuse Jeesus argumenteerib variseride vastu oluliselt rohkem kui Jeesus teistes sünoptilistes evangeeliumites. Matteus on märgatavalt huvitatud tooraruuduse näitamisest. Näitena on Dunn lisanud Matteuse 5:17–19 kirjakohta,⁴³ kus on öeldud: „Ärge arvake, et ma olen tulnud Seadust või Prohveteid tühistama. Ma ei ole tulnud neid tühistama, vaid täitma. Tõesti, ma ütlen teile, ükski täpp ja ükski kriips ei kao Seadusest seni, kuni taevas ja maa püsivad, kuni kõik, mis sündima peab, on sündinud. Seda, kes iganes nendest käskudest ka kõige pisema tühistab ja teisi sedasama tegema õpetab, hüütakse kõige pisemaks taevariigis. Kes aga selle

³⁵ *Ibid*, lk 56

³⁶ *Ibid*.

³⁷ *Ibid*, lk 57

³⁸ *Ibid*, lk 58

³⁹ *Ibid*, lk 60

⁴⁰ *Ibid*, lk 61

⁴¹ *Ibid*, lk 62

⁴² *Ibid*.

⁴³ *Ibid*, lk 63

järgi teeb ja õpetab, seda hüütakse suureks taevariigiks.⁴⁴ Matteus on ainus evangelist, kes kõneleb ülekohtutegegijatest (*dikaioisyne*), millega näitab nii Jeesuse kui ka evangeeliumi lojaalsust Seadusele. Matteuse jaoks on rõõmusõnum judaistlik rõõmusõnum ehk rõõmusõnum Seaduse vaimust ja prohvetitest.⁴⁵ Seda tuleb mõista kui Seaduse ja Prohvetite täitumist.⁴⁶

Dunn jätkab Luuka evangeeliumi silmapaistvate omadustega. Nimelt kirjutab Luukas kaks väga seotud raamatut. Ta ei näinud oma evangeeliumit eraldiseisvana, vaid mõlema raamatu tervikuna. See tõttu ei saa Luuka evangeeliumit täielikult hinnata, kui ei kaasata Apostlite tegude raamatut.⁴⁷ Luuka evangeeliumit ei saa kindlasti pidada Iisraelile oponeerivaks ega seadusele vastanduvaks. Vastupidi, see ootab Iisraeli prohvetite lootuste täitumist. Vastupidiselt Markusele ei keskendu Luukas seaduse katkendlikkusele ja avatud sõnumile mittejuutidele/uskmatutele. Vastupidiselt Matteusele ei võitle ta rabiinlike ellujääjatega ega prohvetitega. Luuka jaoks ei ole evangeelium rõõmusõnum, kui see ei tööta Iisraeli lootuse täitumise suunas, kaasates ka uskmatuid.⁴⁸

⁴⁴ Kasutatud on <http://www.piibel.net/> 1997. aasta eesti keelse Piibli elektroonilist väljaannet

⁴⁵ Dunn, James D. G. „Jesus, Paul, and the Gospels”, *William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 2011*, lk 65

⁴⁶ *Ibid*, lk 66

⁴⁷ *Ibid*.

⁴⁸ *Ibid*, lk 69

Jeesuse kuulutusest Pauluse rõõmusõnumini

James Dunn toob välja probleemi, et võrreldes evangeeliumitega on Jeesuse sõnum Pauluse kirjades erinev.⁴⁹ Jeesus kuulutas Jumala riiki, Paulus jutlustas Jeesusest. Sünoptilistes evangeeliumites ei ole Jeesus oma sõnumi keskmeks, vaid tema sõnum on suunatud Jumala riigile (Mk 1:15). Pauluse tekstides ei esine sõnumit Jumala riigist peaaegu üldse, peasjalikult keskendutakse Jeesuse ristisurmale ja ülestõusmisele. Teiseks mainib Dunn, et kui Jeesuse sõnum oli suunatud peamiselt israeliitidele, siis Pauluse sõnum mittejuutidele. Jeesus suhtus küll positiivselt mittejuutidesse, keda ta kohtas, aga teda meenutatakse rohkem Iisraeli kadunud lamaste majutajana (Mt 10:6 ja Mt 15:24). Paulus soovib mõistab teda mittejuutide apostlina. Samuti väidab ta, et Jeesus oli kohalik juudi õpetaja. Paulust mõjutas tema aja poliitiline ja religioosne kontekst. Säärased probleemid võtab Dunn kokku William Wrede kirjeldusega Paulusest kui kristluse taasrajajast, kui mitte suisa kristluse tõelisest rajajast.⁵⁰

Dunn toob välja, et pole kahtlust selles, et Jeesus kuulutas Jumala riiki. Iseloomulik on aga, et Jeesus õpetas Jumala kuninglikku seadust juba läbi isenda kogetavana.⁵¹ Jumala riigi ootuses polnud tol ajal midagi iseäralikku, aga Jeesuse õpetuse

⁴⁹ *Ibid*, lk 95

⁵⁰ *Ibid*, lk 97

⁵¹ *Ibid*, lk 98

kohaselt toimus selle saabumine siin ja praegu, mis eristab teda oluliselt peavoolust. Peale selle on Jeesuse õpetusele iseloomulik rõõmusõnumi suunatus patustele.⁵² Näiteks Markuse 2:17 „Ma ei ole tulnud kutsuma õigeid, vaid patuseid.”⁵³ Dunn selgitab, et see ei tähenda seda, et Jeesus suhtles kriminaalidega ja nendega, keda „õiglased“ variserid pidasid seaduse järgi ebaõiglasteks.⁵⁴ Jeesuse jaoks oli oluline, et Jumala arm oleks avatud kõigile, kes jäid religiooni kohaselt sellest väljapoolle. Lisaks iseloomustab Jeesuse õpetust hea sõnumi kuulutamine vaestele.⁵⁵ Näiteks Luuka 6:20 „Õndsad olete teie, vaesed”⁵⁶. Dunn loetleb sünoptilistest evangeeliumitest kokku 11 kirjakohta, mis kõnelevad vaeste õndsusest.⁵⁷

Ta jätkab, et Pauluse rõõmusõnumi eripärasused saab vabalt kokku viia Jeesuse sõnumis leiduvatega. Näiteks Jumal mõistab õigeks jumalatud. Nagu Jumala riik on iseloomulik Jeesuse õpetusele, on see iseloomulik ka Pauluse õpetusele, kus see tõuseb esile tema õigeksmõistuõpetuses.⁵⁸ Jeesus kõneles Jumala riigist kui jõus olevast riigist, mille saabumi-

⁵² *Ibid*, lk 99

⁵³ Kasutatud on <http://www.piibel.net/> 1997. aasta eesti keelse Piibli elektroonilist väljaannet

⁵⁴ Dunn, James D. G. „Jesus, Paul, and the Gospels”, *William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 2011*, lk 100

⁵⁵ *Ibid*, lk 101

⁵⁶ Kasutatud on <http://www.piibel.net/> 1997. aasta eesti keelse Piibli elektroonilist väljaannet

⁵⁷ Dunn, James D. G. „Jesus, Paul, and the Gospels”, *William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 2011*, lk 101-102

⁵⁸ *Ibid*, lk 103

ne toimub siin ja praegu. Paulus nägi Jeesuse surma ja ülestõusmist kui viimse kohtupäeva lähenemist, vastupidiselt üldsusele, kes lähtus Taanieli raamatu 12. peatükist ja uskus, et ülestõusmise sündmus leiab aset kauges tulevikus. Kuna Jeesuse kuulutatud Jumala riik on olevikuline, on Jeesuse ülestõusmine viimse kohtupäeva algus. Dunni arvates ei saa säärane kokkusattumus olla juhuslik. See, mida senini usuti saavuvat tulevikus, sai Jeesuse läbi olevikuliseks ja kogetavaks nüüd ja praegu.⁵⁹

Kui Jeesuse õpetuse üheks eripäraks toob Dunn rõõmusõnumi kuulutamise patustele, siis Pauluse õpetuse eripäraks toob ta rõõmusõnumi kuulutamise mittejuutidest patustele. Tõenäoliselt on Pauluse suurim panus kristluse arengusse olnud Jeesuse missiooni avamine mittejuutidele. Pauluse ta oleks too messiaanlik naatsaretlase sekt hajunud või haaratud rabiinlikusse judaismi. Peamiselt Pauluse tõttu sai võimalikuks, et sellest judaistlikust sektist sai etniliselt mitmekülgne religioon. Võime kindlad olla, et Jeesuse töö tekitas Pauluses kutsumust kuulutada Jumala Poja head sõnumit mittejuutidele.⁶⁰ Jeesus ületas piire Iisraelisiseselt ja Paulus Iisraeliväliselt, tehes seda sama eesmärgiga – näidata, et seaduste ja traditsiooni mittejärgimine ei jäta kedagi Jumala armust ilma.⁶¹

Sarnaselt Jeesusele võtab Paulus oma kohustuseks aidata vae-

seid. Paulus rõhutab vaeste abistamise tähtsust.⁶² Oma kirjas roomlastele kasutab ta termineid „jagamine” ja „andmine” (Rm 12:8) ja kirjas galaatlastele (Gl 6:2) viitab ta tõenäoliselt Jeesuse enda prioriteetidele, kust pärineb vaestele almuste andmise motiiv.⁶³

Dunn on senimaani rõhutanud Jeesuse iseloomulikku kuulutust olevikulisest Jumala riigist, mis leiab aset praegu. Küll aga vaatas Jeesus ka tulevikku ja kõneles tulevases riigist kui Jumala seaduse täielikust ilmutusest. Jeesus õpetas oma jüngreid palvetama, et Jumala kuningriik tuleks (Mt 6:10 ja Lk 11:2). Järgnevalt seab Dunn rõhu pingele, mis sisaldub Jeesuse kuulutuses saavuvast kuningriigist. Esmalt segadusele, kuidas sai Jeesus kõneleda samal ajal olevikulisest ja tulevikulisest Jumala riigist.⁶⁴ Dunn seletab seda nõnda, et Jeesus lahendas selle pinge, elades oma elu Jumala riigi valguses. Elada selle valguses on ühtlasi langeda selle tugeva mõju alla. Teiseks toob Dunn välja, et Jeesus ei kõnelenud kuigivõrd Pühast Vaimust. Küll aga Jumala kuninglikust valitsemisest, mis avaldub juba olevikus, kõneldes pidas ta silmas Jumala Vaimu tööd Jeesuse kogukonnas. Jeesus uskus ennast olevat võitnud Jumala Vaimus ja seeläbi volitatud kuulutama rõõmusõnumit (läheldes kirjakohtadele Js 61:1).⁶⁵

Sama kaheosaline rõhuasetus

on olemas ka Pauluse õpetuses. Paulus rõhutab, et läbi usu saab mõista õigeuskmoistmist siin ja praegu ning et samuti leiab aset ka viimne kohtupäev. Nii Paulus kui ka Jeesus väidavad, et kohut mõistetakse vastavalt tegudele. Nii Paulus kui ka Jeesus väidavad, et lunastus on osaliselt tingitud usstavusest. Nii Paulus kui ka Jeesus jagavad sama eshatoloogilist pinget.⁶⁶ Lisaks mõistavad nii Paulus kui ka Jeesus üheselt, et Jumala Vaim on võti mõistmaks pinget olevikulise ja tulevikulise vahel. Jeesuse ristimine Pühasse Vaimusse markeeris lõpuaegade algust.⁶⁷

Kõige lõpuks tõmbab Dunn Jeesust ja Paulust siduva joone, lähtudes nende suhtumisest seadusesse, mis on võetud kokku käsus armastada oma ligimest nagu iseennast.⁶⁸ Jeesuse kriitiline suhtumine seadusesse ja tema armastuse käsk on selged alused Pauluse sarnasele suhtumisele seadusesse.⁶⁹ Jeesus õpetas armastuse käsku kui teist kõige tähtsamat käsku kogu seaduses ning elas selle järgi.⁷⁰ Paulus jätkas seda õpetust ja võttis selle käsu valguses kokku kogu seaduse. Ta kasutas seda eristamiseks kärke, mis olid tõeliselt tähtsad Jumala ja inimeste ning ka inimeste endi vahel.⁷¹

Diakon Kevin Kirs

⁵⁹ *Ibid*, lk 104

⁶⁰ *Ibid*.

⁶¹ *Ibid*, lk 105

⁶² *Ibid*.

⁶³ *Ibid*, lk 106

⁶⁴ *Ibid*.

⁶⁵ *Ibid*, lk 107

⁶⁶ *Ibid*, lk 108

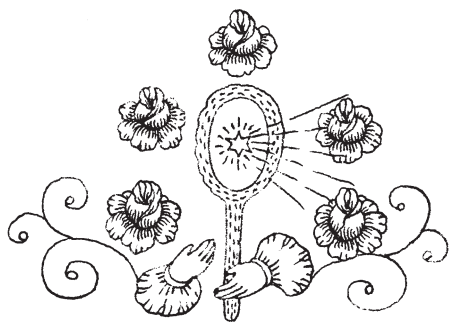
⁶⁷ *Ibid*, lk 109

⁶⁸ *Ibid*, lk 110

⁶⁹ *Ibid*, lk 115

⁷⁰ *Ibid*, lk 114

⁷¹ *Ibid*, lk 115

„...ja ehi oma hinge sa taeva rahuga”

Intervjuu Kaarli koguduse naiskoorijuhi Kersti Petermanniga

Kust Sa pärit oled, kus on Su juured?

Olen teist põlve tallinnlane. Mõlemad vanavanemad tulid Tallinna 1930ndate lõpus 1940ndate alguses – Raplamaalt Raikkülast ja Hageri lähedalt Pahklast.

Pahkla talumaja on siiani alles. Seal sündis minu vanaema ja maja ehitasid tema vanemad. Suviti veedame seal rohkem aega, tahaks küll sagedamini käia, aga kuna lapsed viibivad palju laagrites – spordi-, muusika- kui ka piiblitugemislaagrid – siis väga tihti sinna ei jõua.

On Sul ka õdesid-vendasid?

Olen rikas, mul on minust mõni aasta nooremad õde Margit ja vend Janus. Õde on Põltsamaal viiuliõpetaja. Vend on küll õppinud natuke muusikat, aga läinud teise eriala peale.

Kuidas Sa kiriku juurde jõudsid?

Meil on see õnnelikult põlvest põlve läinud. Nii palju kui mina tean, siis on alati kirikus käidud ja oleme kristlik perekond olnud. Oleme ühelt poolt seotud Rapla ja Hageri, isa poolt aga Tallinna Nõmme Rahu kogudusega. Vanaisa oli üle 50 aasta Nõmme koguduses kirikumees.

Emapoolne vanaisa Evald Kutser (30.05.1909–20.03.1961)

tegutses organisti ja koorijuhina Tallinna Peeteli ja Tallinna Kaarli kogudustes. 1953. aastal asutas ta Kaarli koguduse naiskoori ja oli selle esimene koorijuht. (*Esimest korda laulis naiskoor Evald Kutseri juhatusel 30. augustil ja esimene kontsertjumalateenistus toimus 20. septembril 1953. – Toim*). Kooris laulsid ka Evald Kutseri abikaasa Hilda-Johanna ning tütre Anne-Mall ja Õie. Mõne aja pärast peale naiskoori moodustamist rajas Kutser ka meeskoori, tema koorid esitasid ühendatult mitmeid suurvorme, kantaate ja oratooriume, kuhu oli kaasatud ka orkester.

Peale tema surma 1961. aastal juhatas koori ühe aasta Evaldi poeg (*Kersti onu – toim*) Mati Kutser.

E. Kutser oli ettevõtlik ja suure haardega mees. Erialalt oli ta hoopis rätsep ja muusikatööd tegi hobi korras. August Topmani juures õppis küll paar aastat orelit, aga kooritöö sobis talle paremini. Ta käis Konservatooriumis eratundides ja osales ka sealse koori töös.

Põhitööna õpetas vanaisa Tallinna Kergetööstustehnikumis juurdelõikust, ja oli Eesti Draamateatris rätsepana tööl.

Kui ma olin 7–8-aastane, siis hakkasid tegema pühapäevakooli Martin Kelement ja Lia Kaljuste, laulu õpetas Eli Lend.

Leeris käisin Hageri koguduses õpetaja Paul Saare ajal 1985. aastal.

Oled muusika ja kirikutööga juba kaua seotud?

Ametlikult loen oma kirikutöö alguseks 1982. aastat, kui mind kutsuti Tallinna Jaani kirikusse noortekoori juhatama. Sel ajal õppisin Tallinna Muusikakeskkoolis koorijuhtimise erialal. Aastatel 1991–1997 olin Jaani kirikus organistina tööl ning samaaegselt 1989–1997 juhatasin veel Hageri koguduse segakoori.

Muusikakeskkoolis õppisin alguses klaveri erialal, siis läksin koorijuhtimise ja muusikateooria erialale. Minu klaveriõpetaja oli Eve Paju. Praegu on ta juba eakas ja enam ei õpeta. Tallinna Konservatooriumi lõpetasin 1989. aastal koorijuhtimise erialal Merike Toro juhendamisel.

Orel tuli minu ellu tänu Jaani kirikule. Kui esimesel aastal mängisin jumalateenistustel ja talitustitel niiöelda „iseenese tarkusest”, siis õpingud Kirikumuusikakoolis (1992–1995) Rolf Uusvälja juures andsid esimesed teadmised, et väga palju on vaja veel õppida. Ta hoidis mind ja meil oli tore koostöö. Tema noodivara oli ääretult suur – ta käis Venemaa reisidel, tõi sealt noote ja kinkis oma õpilastele. Mul on siiani alles tema sissekirjutustega noote.

Oled õppinud ka Saksamaal?

Saksamaal olin aastatel 1997–2001. Läksin Saksamaale 1997.

aasta sügisel – olin saanud Põhja-Elbe kirikult stipendiumi esialgu aastaks, seejärel veel üheks aastaks.

Olin Lübeckis Travemünde St. Lorenz'i koguduse juures praktil – laulsin koguduse 100-liikmelises segakooris, mängisin talitusi, jumalateenistusi ja elasin kogudusemajas koos ühe tudengiga Lätist. Samal ajal sain õppida Lübecki Muusikakõrgkoolis kirikumuusika erialal ja võtta erinevaid tunde. Eriti huvitavad olid oreli-, liturgilise orelimängu ja improvisatsiooni tunnid.

Pärast kahte aastat Lübeckis avanes 1999. aasta suvel võimalus edasi õppima minna Lõuna-Saksamaale Heidelbergi Kirikumuusika Kõrgkooli, mille lõpetasin kirikumuusika erialal 2001. aastal. Algu- ses oli pool aastat küll väga raske periood – kust raha saada ja kuidas toime tulla... Tööluba mul ei olnud. Teisel aastal Heidelbergis küll juba töötasin koguduse juures, samuti õnnestus 2000. aasta alguses saada Luterlikult Maailmaliidult stipendium kolmeks semestriks. Elasin ühe pastori juures, mul oli oma tuba. Katus küll pea kohal, aga... Hea kogemus, kui oled üksi võõral maal ja pead üksi hakkama saama ja igale olukorrale lahenduse leidma.

Saksamaal sain pühenduda muusikale. Ma pole elus ei enne ega pärast Saksamaa-aega nii palju pilli harjutanud – vahel isegi 7–8 tundi päevas! Kui nüüd saan paar tundi järjest harjutada, olen väga rõõmus. Saan siis keskenduda ainult sellele ja muust maailmast välja lülituda. Aeg iseendale.

Tänu õpingutele Heidelbergis leidsid Eestis tööd?

Jah, 2001. aastal hakkasin koju tulema. Ajalehes Eesti Kirik oli kuulutus, et EELK Usuteaduse Instituudis avatakse kirikumuusika osakond. Kandideerisin osakonna juhataja kohale. Vestlusele sain tulla küll hiljem, aga mind oodati ära. Kandidaate oli 8, aga mul olid vist „värsked mõtted” ja osutusin valituks. Nii et olen seal töötanud juba pikalt, 18 aastat, aga sinna sisse jääb ka kolme lapsega lapsepuhkusel olnud aeg.

Saksamaalt võtsin kaasa teadmise, et igas eas on võimalik õpimist alustada. Elukestev õpe on nüüd ka Eestisse jõudnud.

Lisaks UI-le töötan Vanalinna Hariduskolleeiumi (VHK) muusikakoolis konstertmeistrina. Õnneks asuvad töökohad lähestikku.

Oled meie koguduse naiskoori dirigent. Jätkad oma vanaisa Evaldi ja onu Mati Kutseri tööd?

Olen Kaarli naiskoori dirigent ala-

tes 1. jaanuarist 2016. Naiskoori juurde kutsus mind Marika Kahar, kes oli naiskoori dirigent 27 aastat. On tõesti huvitav, et saan vanaisa alustatud tööd siin jätkata. Ema mäletab, et kooriliikmed käisid teda sünnipäevahommikuti üles laulmas või pasunatega mängimas. Koduaias Mõtuse tänaval toimusid kooripiknikud, valge linad pandi muru peale maha... Seltsielu oli elav. Vanaisa suri noore, 51-aastase mehana insuldi tagajärjel.

Praegune naiskoor on väga tubli. Eelmisel aastal otsustasime, et soovime osaleda suurel laulupeol ja teeme selleks kõik, mis meie võimuses – palju lisaproove ja laululaagreid... On suur rõõm, et see ettevõtmine õnnestus.

Traditsiooniliselt on kooril igal aastal kevadel või sügisel väljasõit koos laulmistega erinevatel kirikutes, lisaks koori aastapäeva tähistamine, ühine jõulupidu ning osalemised vaimulikel laulupäevadel. 2020. aasta juulikuul algul osaleme EELK Kirikupäeval ja vaimulikul laulupeol Viljandis.

Kas juhataid koore ka väljaspool Kaarli kogudust?

Ei, praegu mitte. Niipalju küll, kui Usuteaduse Instituudis teeme kirikumuusikute ansamblit. Ja sessi ajal laulame, aga see on osa õppeprotsessist.

Sul on suur pere?

Meie peres kasvab kolm last: Kristofer on 15, Katariina 13 ja Karoliine 11. Kõik on VHK õpilased ja muusika on meie peres au sees. Kristofer õpib viulit ja mängib veel palju pille, Katariina mängib flööti, Karoliine aga klaverit. Kõik

tegelevad muusikaga ja pean seda väga oluliseks. Ehkki kõik meie lapsed on ristitud Kaarli kirikus, on kuidagi nii läinud, et lapsed käivad Nõmme Rahu koguduse pühapäevakoolis ja vahel mänginise ka seal jumalateenistusi.

Jääb Sul aega ka hobideks?

Noorena tegin palju käsitööd, kuidusin kõigile kampsunid jne. Hiljem olen lapitekke teinud. Seda on tore teha, olen neid kingituseks mitmeid teinud.

Meeldib aias toimetada. Õnneks on oma aed ja maal ka selleks

võimalus. Mul on kasvuhoone ja tomatid ning palju roose.

Hea soov kogudusele?

Selles rutakas maailmas soovin kõigile rahu ja aega keskendumiseks olulistele asjadele.

Lõpetan Anna Haava sõnadega „...ja ehi oma hinge sa taeva rahuga” ja soovin head jõuluootust!

Kersti Petermanniga vestelnud

Saima Sellak-Martinson ja

Küllli Saard

Kaarli koguduse laulupärandi edasikandjad Kontsertkoori 30. sünnipäevaks

30 aastat tagasi tuli kiriku juurde palju noori ja muusikaliselt andekaid inimesi, kellest koguduse organistide Marika Kahari (peadirigent kuni 1991) ja äsja Kaarlisse tööle asunud Piret Aidulo juhendamisel moodustati segakoori ja noortekoori ning naiskoori kõrvale uus laulukoor.

Eialgu kandis koor nime kammerkoor, kollektiivi suurus ja taotlused olid kenasti kooskõlas. Lauldi jumalateenistustel, üks esimesi väljasõite toimus Tapa kirikusse. Peatselt võeti ette ka esimene välisreis Saksamaale Ahrensburgi. Selle reisi aegsest lauljatest on kooris laulmas Ille Kaseste (Peedi), Kaire Kopli (Kurt), Riho Kinksaar, Madis Rene Lember – tema oli sel ajal andekas tselloõpilane, kes tihti esines koori kavades soolodega ja

Risto Pomerants, kes küll praegusel ajal on kooriga vähem seotud. 1991. a sai peadirigendiks Ene Üleoja, kes oli aastaid salaja käinud Kaarlis laulmas vokaalsolistina. Meenutan, et sellise tegevuse eest võidi NSVL aegadel kaotada töö ja saada muude repressioonide osaliseks.

Eesti Vabariigi algusaastatel liisandus palju noori, kes olid Ene käe all laulnud omaaegses tippkooris Noorus. Sellest ajast on kooris pidevalt laulnud E. Üleoja õpilane 22. Keskkoolist Toomas Hark. Koor kasvas arvuliselt ja tasemelt jõudsasti ning kammerkoorist, kus saab erinevate konkursside statuudi järgi olla kuni 32 lauljat, sai kontsertkoor. Segakoori nime ei saanud kasutada kuna koguduses oli juba üks selle nimega kollektiiv ning see oleks

palju segadust tekitanud.

1993.a. oli koor kutsutud osa võtma Rahvusvahelisest vaimuliku muusika festivalist Czystohovas (Poola), kus toimus ka Urmas Sisaski Eesti Missa nn maailma esiettekanne E. Üleoja juhatusel, oreil Piret Aidulo. Helilooja laulis ise ka sel ajal meie kooris. Teose Eesti esiettekanne toimus Rapla kirikumuusikafestivali avakontserdil. Sisaski Missast sai peateos 1994. a toimunud üldlaulupeol (juhatas E. Üleoja), kus lähtuti omaaegsest tavast, et laulupeo 1. päev oli vaimuliku muusika päralt. Kahjuks pole see enam kordunud. Koor käis Enega mitmetel välisreisidel (Rootsi,

Saksamaa – festival Missa Pacis Bonnis) ja võttis edukalt osa konkurssidest nii Eestis kui välismaal: Austria, Prantsusmaa ja Itaalia: V Rahvusvahelisel Orlando di Lasso nimelisel koorifestivalil Roomas (1998) pälvis koor kuldmedali. Sellel reisil oli kooril au laulda Püha Peetruse katedraalis Vatikanis ning saada võõrustatud Rooma birgitiinide kloostri poolt. Sama aasta oktoobris loobus E. Üleoja koori tööst ning kuni Heli Jürgensoni saabumiseni lapsepuhkuselt 1999.a oli dirigent P. Aidulo.

Heli oli koori juures neli aastat, temaga käis koor kontsertreisil Inglismaal, kus meie kogudusel on sõpruskogudus Beckenhamis

(London) ja võttis edukalt osa konkurssidest Daugavpilsis ning Horvaatias. 2003–2011 oli peadirigendiks Mikk Üleoja, 2011–2012 P. Aidulo ning 2012–2015 Raul Talmar. Kõik uued juhid töid koori palju uut muusikat ning värskust. 2015. a alustas peadirigendina tööd koguduse muusikajuht ja peaorganist Piret Aidulo, alates 2015 on teise dirigendina ametis Pärtel Toompere, kes on Muusikaakadeemia lõpetanud bakalaureusena kooridirigeerimise erialal (õp. Ants Soots) ning eelmisel aastal magistrina muusikateaduse erialal.

Lisaks kullale Itaalias võitis koor kuldmedali IX Rahvusvahe-

lisel Rahvalaulude koorikonkursil „Euroopa ja tema laulud” Barcelonas (2006), juhatas Mikk Üleoja.

Alates 1994. a on osaletud kõikidel Eesti üldlaulupidudel ja kaks korda Põhja- ja Baltimaade laulupeol (Norras Skienis ja Rootsis Gotlandil). Samuti võetakse osa kõikidest kiriku laulupidudest ja Tallinna praostkonna laulupäevadest.

2012.a juulis esindas koor Eestit Rahvusvahelisel koorifoorumil Saksamaal Wittenbergis, kuhu meid kutsuti seoses teema-aastaga Muusika ja reformatsioon, juhatas P. Aidulo, kes andis Wittenbergis ka kaks soolokontserti.

2013. a võtsid kontsertkoor ja

Koguduse kontsertkoor koos koorijuhtide Pärtel Toompere ja Piret Aiduloga. 26. november 2019.

kammerkoor Canorus koguduses tegevuse lõpetanud segakoorilt üle kohustused segakoorilaulu pärandi hoidmiseks Kaarlis. Dateeritud ajalugu on 157 aastat. Eri-nevad koorikollektiivid on oma vanust hakanud lugema nende asutamisest, kuid laiemas pildis oleme kõik Kaarli koguduse laulupärandi edasi kandjad. Ene Pilliroo kirjutistest on olnud lugeda, et Kaarli lauluseltsi lauljatest moodustus hiljem teiste Tallinna lauluseltside aktiive, kelle eestvedamisel tehti palju eesti kultuuri hoidmisel ja arendamisel. Meil on väga väärikad eelkäijad.

Lisaks laulmisele teenistustel Kaarli kirikus on kooril aktiivne kontserttegevus, teistes kirikutes on lauldud ka KML kontserdisarjas „Mu süda, ärka üles“. Pärtel Toompere algatusel ja juhatusel on tavaks saanud igakevadised suurvormide kontserdid.

Koor on tihti esinenud üldkiriklikel teenistusel, näiteks peapiiskoppide Jaan Kiiviti, Andres Põderi ja UrmasViilma ja piiskoppide Tiit Salumäe ja Joel Luhametsa ametisse seadmise teenistustel ning teema-aasta „Reformatsioon 500“ avamisel ja lõpetamisel. Coro Consonante koosseisus ka isa Philippe Jourdani piiskopi ametisse pühitsemise teenistusel Oleviste kirikus.

Koostööd on tehtud mitmete kooridega, enam toomkooriga Laudate Dominum ning Viimsi kammerkooriga, aga ka Estonia Seltsi segakooriga, kellega koos kanti nii oreli saatel kui ka XXI sajandi orkestriga mitmel korral

ette C. Kreegi Reekviemi.

H. Tobias-Duesbergi Reekviemi on korduvalt ette kantud oreli saatel, aga 2004. a ka Estonia kontserdisaalis Tallinna kammerorkestriga koos kooriga Lätist. Aastaid osaleti juba mainitud Coro Consonante töös, mis koondas lauljaid eri konfessioonidest, koos esitati suurvorme kirikutevahelise orkestriga Collegium Consonante (kontserdid Tartu Jaani ja Pauluse, Tallinna Katariina ja Metodisti kirikus, Estonia kontserdisaalis jm).

Viimaste hooegade jooksul on üles astunud Keila, Kose, Torma, Iisaku, Põltsamaa, Püha Vaimu ja Vigala kirikus, kuid ka näiteks Kehra rahvamajas ning kirikutes Peterburis, Soomes ja Rootsis.

Kontsertkoori repertuaari kuulub erinevate ajastute vaimulik muusika, tähtis osa on Eesti heliloojate kirjutatud teostel. Kaarli Koguduse Kontsertkoor on välja andnud 3 CD-d: 1998. a U. Sisaski „Eesti Missa“, 2005. a C. Kreegi „Ma tulen taevast ülevalt“ ning 2006. a H. Tedderi vaimulike koorilaule koondav „Sul olgu au“ ja olnud kaastegev P. Rips „Esimesed jõulud“ CD-l. Eesti Raadio ja ETV fonoteekides on olemas mitmeid salvestusi (näiteks A. Öhrwalli „Kolmekuningamuusika“).

Koori repertuaaris on olnud suurvorme vanamuusikast tänapäevani: G. de Machaut La Messe de Nostre Dame, J. C. non Papa Requiem, J. Chr. Bach Magnificat, D. Bortnjanski „Keerubite laulud“, W. A. Mozart Missa bre-

vis D-duur, A. Vivaldi Gloria, F. Schubert Missa G-duur, G. Donizetti Miserere, C. Kreek Reekviem, A. Karindi „Oh kuidas pean Su nime kiitma“, M. Sink „Pärast Kolgatat“, H. Lepnurm „Lunastus Kristuses“, R. Toi Te Deum, P. Rips-Laul „Esimesed jõulud“. P. Sarapik „Kellamissa“, M. Siimer Missa, Te Deum ja „Neljas kuningas ning „Lapsed vaatavad maailma pääle“, T. Rannu „Alguses“, T. Trass Missa de Angelis jt. Eelmisel hooajal oli kavas T. Trassi Oreli-sümfoonia psalmidega, mis telliti ja kirjutati Kaarli oreli remondi lõppemise tähistamiseks.

Koori koosseis on viimastel aastatel kenasti täienenud. Oleme selle eest tänulikud ja ootame ikka juurde võimekaid lauljaid, kasuks tuleb nooditundmine, mis võimaldab ette võtta raskemaid ja põnevamaid teoseid.

*Koguduse organist-koorijuht
Piret Aidulo*

*Selleks, et tunda Universumit,
tuleb tunda inimest.*

*Selleks, et tunda inimest,
tuleb tunda Universumit.*

Aristoteles

Kes vähegi on käes hoidnud Raamatute Raamatut, teab kuivõrd paikapidav on see tsitaat, millega alustab oma mälestusi Kaarli koguduse 3. pihtkonna kunagine liige, Ülo Ruubel (22.03.1930–01.04.2010), kes on Kaarli kirikus nii ristitud kui leeritatud, nagu ka tema viis aastat vanem vend Kalju.

Sugulasest kirjanik Arvo Mägi on oma „Eesti rahva ajaraamatus” iseloomustanud tema sünniaega, 22.03.1930 järgmiselt: „Ülemaailmne majanduskriis jõuab ka Eestisse. Välismaale viidavate metsa- ja põllumajandussaaduste hinnad langevad. Talupidajad satuvad raskustesse, palju talusid läheb oksjonile. Selle vastu katsutakse võidelda talupidajatele pikaajaliste laenude andmisega. Tööstuse ja kaubanduse raskused peegelduvad tööpuuduses, mis põhjustab kibestunud meeleolu. Ebakindel majanduslik olukord tekitab pinnaalust poliitilist rahutust, mis saab pikapeale ajavaimule vastavalt paremradikaalse ilme.“

Aeg oli keeruline, nõudis kõigilt tõsist suhtumist ja hästi läbi mõeldud tegutsemist.

Kahekümnendatel aastatel sündinud põlvkonna saatuse lugu on iseloomustatud järgmiselt: „See oli traagilise saatusega, ränkade elukaotustega põlvkond. Põlvkond, keda jälitas õud ja äng, veri ja valu, tuli ja tuhk, nimetud ristideta hauad sõjaväljadel või surmalaagrites. Ja ometi tolele samale põlvkonnale on võimalik ka teine lähenemisnurk. Eks ole see põlvkond eriline ja ära märgitud selle poolest, et ta oli esimene, kes sündis, kasvas ja arenes koos Eesti omariiklusega. See oli põlvkond, kes edenevas Eesti Vabariigis oli aastaks 1940 jõudnud aktiivse elluastumise lävele, et rakendada oma oskused ja teadmised Eesti riigi hüvanguks. Ja siis ... „Siis tõusis pilv ja päike kadus... / Aeg tuli maa ja mere peal... / - / / puud vinges tuules värisesid. / Ma seisin keset hangesid. / Mu ümber relvad tärisid. / Mu ümber sõbrad langesid.” A. Sanga „Mälestus”. Kodumaa käed olid aheldatud. Koduaknast irvitas vastu võõra verine nägu. Paljudel, väga paljudel tuli tormivarju otsida sügiselt merelt.” (August Eelmäe kõnest Kalju Lepiku 75. aasta juubelikonverentsil 25. oktoobril 1995. aastal.)

Üks neist luuletustest, mida Eestis okupatsiooniaastail salamisid paljundati ja levitati, pärines Marie Underilt. Luuletuse sisuline sõnum kattus igati sellega, mis suurema osa Eesti rahva enda meeltes ja mõtetes oli korduvalt läbi tunnetatud ning lahvas marulise hooga väikseimagi

võimaluse avanemisel 1980ndate aastate lõpus, 50 aastat pärast okupatsioonide algust. Siiski oli see paljudele, isegi väga paljudele suureks hämminguks. Nii on, kui ajalugu ei mäletata või ei lasta mäletada ning ei peeta vajalikuks teada...

Me ootame

*Koost pudenend on me hõimu sari,
Me lähedaste üle surmavari.
Me elame kõik iseendast mööda,
Ei ihu – hinge võõras võim ei sööda.*

*Kuid ootuses me silmad suureks kisti,
Selg sirgu ajab end all ränga risti.
Kuis iial vaev ka väänab meie õlgu,
Me teame: elu on meil õ i g u s t võlgu.*

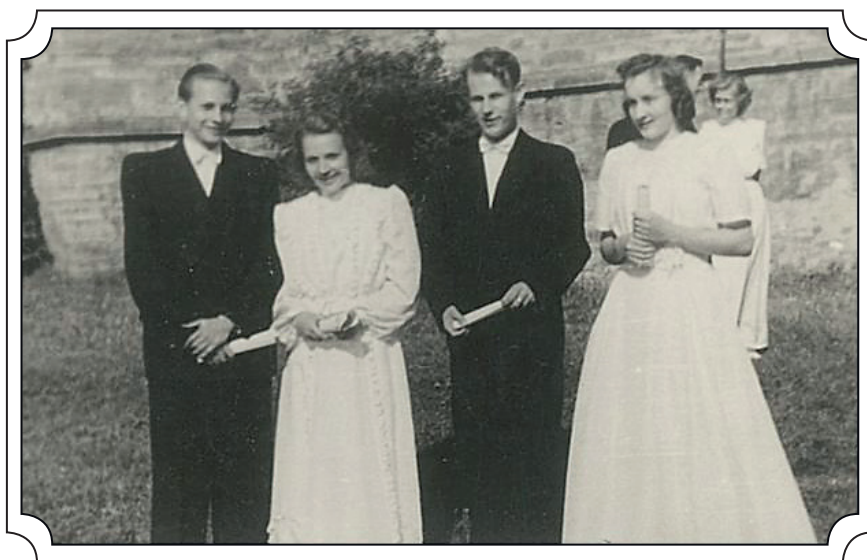
*Käib hingest hinge hüüd ja vastukaja;
Oh saabu, valguspäev, me vabastaja!
Päev, mis meid koguks nagu lapsi ema,
Et lööksime ta ümber õilmitsema.*

*Päev, mistaas kingiks meile näo ja nime,
Et jälle inimväärselt elaksime.
Oh saabu pea, päevpüha, suur ja puhas!
Sul lapsed ootavad sind pisarais ja tuhas.
Me ootame ja truudust me ei murra.
Nii kergem elada ja – uhkem surra.*

Neis luuleridades antud elukreedo valis ka Ülo. Küllap oli see perekondlik ning oma osa oli siin kindlasti Reaali vaimul ja meelel.

Usuõpetuse mõju

„Kooli läksin 1937. aasta sügisel. Koolimaja kompleks (praegune Kalamaja Põhikool Vabriku tänaval) oli suhteliselt uus, esimese

*Ülo Ruubel (vasakult esimene) koos leerikaaslastega Kaarli kiriku kõrval
4. juulil 1948. aastal*

tsaariaja lõpus selleks otstarbeks ehitatud hoonetest üldse. Tolle aja kohta moodsaim uusklassitsismi võtmes lahendatud algkoolihoone valmis insener Georg Hellati projekti järgi. Ruumid olid kõrged, avarad, õhurohked, suure võimla, köögi ja söögiroomiga, käsitööklasside, suure õue, mänguplatside ja oma aianurgaga (liigirikas katseaed, kooli uhkus, rajati 1930. aastate algul).

Esimene vapustav kohtumine elu tõelisusega oli mul kolmandas klassis, kui lugemine kõigil selge ja asusime uue eraldi õppeainena õppima (lugema) usuõpetust. See toimus minu praeguse arusaamise järgi just psühholoogiliselt õiges eas. Selleks oli spetsiaalselt koostatud illustratsioonidega lihtne raamatuke Jeesuse elust ja tegevusest, millest said selgeks Jeesuse kui ühe head sooviva targa inimese õpetussõnad rahu elamiseks kogu ilmale – kümne käsu näol. Vapustav oli aga selle

tõeliselt head soovija reeturlikult koletu hukkamine ristil, millega nüüd kurjus ning ebaõiglus võidutses. Ka nüüd, 2000 aastat hiljem on see probleem jällegi päevakorral. Meie aga saime juba järgmisel aastal oma silmadega näha ja tunda omal nahal kõike seda veelgi suuremates mastaapides oma äsjaärganud riigi elanike julma ning alatu mahasurumise („ristilöömise”) näol. Nende kontrastide vahetuks tunnistajaks olemine oma julmas tegelikkuses jäädvustas hea ja kurja eristamise oskuse kogu eluks, nii üksikisiku tundmises, nende kavaluses ja alatuses kui ka laiemate olukordade üldises hindamises. 10 käsku jäid aga mulle isiklikuks intuiitiivseks sisemiseks toimimisjuhiseks kogu eluks: ära valeta, ära varasta, ära himusta jne (kõik need inimkonna ühiseksisteerimise alusnormid). Need on tõesti head ja vajalikud täitmiseks igaühele meist, et saada endast sõltuvalt elada rahulik-

ku inimväärsel elu! Kogu meie elu oleks hulga parem ja turvalisem, kui ühiskonnas oleks ühiselu alusnormid (sealhulgas 10 käsku) aktsepteeritud ja nendest mitte-kinnipidamine taunitav.

Õnn on ka see, et Reaalkoolis saime veel enne teist okupatsiooni tundma õppida ka eetika ja moraaliõpetuse aluseid kui kümnest käsust välja kasvanud ja edasi arendatud kirjutamata alusseadusi kogukondliku ning individuaalse suhtlemise kohta.

Juba mitu meie põlvkonda on õigel ajal ja õiges kohas ilma jäänud just neist primitiivsetest algõpetuse (harituse) tõdedest, mis meid ka tsiviliseeritud ühiskonna tõelisteks liikmeteks teeks. Pole ka enam Õpetajaid kutsumuse poolest (on ainult bürokraatlikud ametnikud, tunniandjad), sest nad ka ise ei ole seda kõike omal nahal tunnetanud (hea ja kurja maailma vahe!) ega tee ka vahet tsiviliseeritud suhtlemise ning nõukoguliku sihtotstarbeliselt programmeeritud hariduse vahel, millest olid/ on välja visatud kõik väikesest inimalgest tsiviliseeritud inimese saamise tuhandete aastate ühiskogemused ja tulemuseks on ühiskonna metsistumine kõigis tema hilisemais tegevusvaldkondades ja ilminguis (poliitikas, äris, täitev-võimus ja tänaval kuni koduste suheteni välja).

Ja seda ülimalt lihtsa võttega – jätta lapsed oma parimas eas ilma tsiviliseeritud maailma 2000-aastasest kogemusest headusel põhinevas maailmas elamiseks.

Ja nii need aastad Reaalkoolis

(1943–1948) lendasid. Juba oligi käes aeg hakata kooli lõpetamisele mõtlema ja ettevalmistusi tegema. Ettevalmistused algasid kohe 1947. aasta sügisel lõpumärkide ja sõrmuste muretsemisega. Reaalkool oli “tasalülitatud”, nimi muudetud, kooli sümbolika põlu all, et mitte öelda keelatud. Meie muidugi ei olnud sellega nõus ja otsustasime siiski vaatamata kõigele tellida rinnamärgid ja sõrmused endisel kujul. Meil läks korda leida kullassepp, kellel olid vanad vormid alles. Ei mäleta, et keegi oleks märkidest loobunud. Kooli aastapäevaks 28. septembriks olid meil sõrmused sõrmes ja märgid valmis. Traditsiooni kohaselt toimus märkide õnnistamine sellekohasel koosviibimisel, kus olid koos mõlemad lõpuklassid.

Leeris 1948

Aga enne kooli lõppu oli veel leer Kaarli kirikus suvistepühade paiku. Käisid jutud, et leer keelatakse üldse ära, see jäävat viimaseks. Küllap seetõttu oli leerilapsi enneolematu hulk – mul on üle kolmesaja leerivenna ja -õe. Eelnevalt toimus õpetus pihtkondade kaupa, mina kuulusin kolmandasse pihtkonda. Leeripäeval, 4. juulil, oli ilus soe ilm. Kogunesime kiriku tagumistes ruumides ja tulime välja kiriku tagumisest nn käärkambri uksest, et rongkäiguks minna kirikust vasakult poolt peaukse juurde ja sealtkaudu kirikusse jumalateenistusele. Meie poisse oli vast 5–6. Olime kõik koos rongkäigu eesotsas. Rahvast

ÕNNISTAMISEPÄEVAKS

Ulo Ruubel

SÜNDINUD: *22. märts 1930. a. Tallinnas*

ÕNNISTATUD TALLINNA TOOMPEA KAARLI KIRIKUS: *4. juulil 1948. a.*

Võitle head usuvõitlust, hakka kinni igavesest elust; selleks sa oled kutsutud ja oled tunnistanud head tunnustust paljude tunnistajate ees. 1 Tim. 6, 12

See sõna juhatagu sind ja olgu sulle valguseks su eluteel!

Seda soovib ja palub sulle sinu hingekarjane

P. Põhja
piiskopi as.

oli murdu, sest see oli alati ilus vaatepilt ja nüüd veel nii palju leerilapsi, poisid tumedates ülikondades (võimalusel mustas, tumesinises või -pruunis), tütarlapsed valdavalt valgetes kleitides. Oli, mida vaadata. Kui hakkasime trepist alla tulema, siis esimene asi, mis silma hakkas, oli Reaalkooli direktori Kiitami peanupp kõrgumas üle inimeste peade. Pagan võ-

taks, teda oli siia küll kõige vähem vaja! Silmailu ta siit ei otsinud, see oleks käinud tema prestiiži pihta. Ilmselt olid tal teised eesmärgid. Asjata ta siin ei nuhkinud ja kui juba vahele jäime, küllap sellele siis ka midagi järgneb. Aga mis nimelt, see oli küsimus. Andsime üksteisele küünarnukkidega märku ja teha polnud midagi, läksime edasi. Eks me olime vaikselt mi-

Viisil: Ma kummardan sind, armuvägi. P. 445.

Suur Issand, Sinu palge ette Me harduses nüüd astume
Ja oma elu Sinu kätte Me palvetades anname.
Oh saada, vägev Isa-käsi, Meil usku, mis ei iial väsi!

Uut vaimu meile, Issand, anna Ja uuenda me südamed;
Meid valgusti armust kanna, Meil näita õiget eluteed!
Su juures armu, rahu palju, Kes oled päike, kilp ja kalju!

Jää ikka meie eluteele — Me truuks Sull' jääme surmani!
Vii oma lapsed õnnemaale, — Me kuningas, Sa alati!
Meid saada läbi rõõmu, valu, Sa meie päike, õnn ja elu!

Õnnistamise kõne.

Viisil: Jeesus, surma äravõtja. P. 300.

Ülempreester, pane Sina Oma rinna kilbisse
Nende nimed, keda täna Palvekätel kanname,
Armujärje ette toome, Paludes siin seisma jääme:
Ülempreester, armuga Meie lapsi pühenda!

Ilmakõrvest läbi minna On neil tuule, tormi käes,
Rändamisel püha linna Tuhat takistust on ees;
Hing, see hütib ülespoole, Liha pütab maise maale:
Ülempreester, armuga Meie lapsi juhata!

Sinule nüüd töötavad Noored hinged ustavust,
Et nad selle sisse jäävad, Anna ise õnnistust,
Võta Sa neid julgustada, Vaimuväes valgustada:
Ülempreester, armuga Meie lapsi õnnista!

Leerilaste õnnistamine.

Viisil: Ma tahan jätta maha. P. 245.

Mu karjane Jehoova, Mu õige abimees!
Ei muude peale looda Siin ilmaelu sees.
Kui tõusvad tormid, tuuled Ja vaevab viletsus,
Sull' hütavad mu huuled: „Mu õnn ja õnnistus!“

Nii ilmaelust läbi Ma rändan Sinuga.
Ei hädaoht, ei häbi Mind iial ehmata,
Kui aga vaevas, valus Mu ainus aitaja
Ja õige usu alus on Õnnistegija.

Usk toob mul taeva rahu Ja õnne ülevalt.
Ei muremõtted mahu Mu hinge ilmateelt.
Mu süda ihkab Sulle, Sa kallis Karjane!
Oh, ole abiks mulle, Vii eluvetele!

Jutlus.

Viisil: Kõik kallis hinge õnnistus. P. 201.

Kui meie Jumal meiega Ja annab abi maale,
Ta na'ale võime toetuda Ja loota Tema peale;
Sest lõpku meil kõik kartus siin,
Me Jumal meie kindel linn, Tall' au ja kiitus olgu!

Teateid. Rahusoov.

Viisil: Võitle hästi, kui sind Jumal. P. 65.

Issand, helde üle kõige, Ole minu abimees,
Ükski hing ei ole õige Sinu püha palge ees.

Ara kohtusse nüüd mine Oma sulasega Sa,
Sinu arm on imeline, Patud annab andeks ta.

Issand, minu Halastaja, Mõista võlast lahti mind,
Oma terve eluaja Teenida siin tahan Sind.

Piit ja armulaud.

Viisil: Minu süda, rõõmustele. P. 305.

Armastus, mis igavene, Kutsub sind nüüd inimene,
Heldesti sull' vastu tõttab, Oma lauale sind võtab,
Tahab sööta sind ja joota, Temalt õnnistust nüüd oota,
Tema armu sees on saada, Mis võib valu vaigistada.

Jeesus juhatus võib anda Sulle, kellel koorem kanda.
Kui su tee on okkiline, Kui sul raske võitlemine,
Tema kingib rahu sulle, Vaevatu, väsinule.
Tema lisab rammu sulle, Tema kinnitab su sammu.

Kui ta juurde usus ruttad, Oma häda kaebad, nutad,
Ei ta sind siis lükka välja, Kustutab su janu, nälja,
Viib sind noore rohu maale, Eluveele sügavale,
Kosutab sind helled käel, Trööstib imelisel väel.

Igavesti täna Teda, Et teeb sulle kõike seda,
Mis su õnnistuseks vaja — Sinu vägev Lunastaja.
Jää ta omaks ustavuses, Teeni Teda tõsiduses,
Ela ikka rõõmuks Talle, Ihu, hinge aitajale.

Lõpuliturgia.

Viisil: Tulge, ristiniimesed. P. 288.

Lase ustavaks mind jääda Sinu küljes otsani,
Et süü, valu ega häda Mind ei rõhuks koguni.
Jeesus, Sinu valgustus Olgu minu rõõmustus;
Kuni rändan okasrada, Saatjaks tõde otsiv süda.

1948. aasta 4. juuli leeripäeva laululeht

dagi taolist ka arvanud juhtuvat, kuid siiski otsustanud leeri läbi teha. Riskivalmidus oli tollal veel suur.

Kodus oli väike koosviibimine ema sõbrannadega, kes olid tulnud rohkem ema õnnitlema poja täiskasvanuks saamise puhul kui mind. Vanemad kinkisid mulle leeripäeva mälestuseks isa monogrammiga hõbedase paberilõikamise noa, mis õnneks jäi 2003. aastal korterivarastel kahe silma vahele.

Koolis ei tehtud esialgu leeriskäimisest mingit probleemi, tegi-

me eksameid ja kooli lõpp lähenes. Tundus, et asi oli unustatud. Eksamid läksid enam-vähem ja tunnistus tuli korralik – neljad-viied, vast paar kolme kah, ei mäleta enam. Kooli lõpetamine toimus ilma erilise tseremoniaalsuseta ja ka meiepoolse vaimustuseta. Lõputunnistused saime kätte paar päeva hiljem kantseleist allkirja vastu (vene värk!). Läksin sinna oma hea sõbra Raidma Julliga (Jullius). Jullil töötas kantseleis tuttav näitsik (silmarõõm) ja Erika ütles justkui „lihtsameelselt”, et kuna te peate nagunii sõjakomissariaati

minema, annan teie iseloomustused teile kätte, võtke need ise kaasa, me ei hakka postiga saatma. Erika muidugi teadis, miks ta nii ütles ja nüüd saime meiegi teada – olime poliitiliselt ebakindlad (just nii oli sinna kirjutatud), kõik leeriskäinud poisid. Midagi polnud unustatud!

Sõjaväkke ma muidugi minna ei tahtnud. See kestis tol ajal 3–5 aastat, olenes, millisesse väeliiki sattusid, aga 99% oli kindel, et saadetakse kuhugi Venemaa sügavustesse. Kuna ma sain märtsis 18-aastaseks, ähvardas kohe

I pihtkonna leerilapsed 4. juulil 1948. Keskel istuvad õpetajad Lembit Tedder, August Pähn ja Paul Voldemar Koppel

peale kooli sõjaväkke minek. Sõjakomissariaadis kurtsin endal vererõhu kõrge olevat ja mind pisteti kontrolliks Lauristini tänava haiglasse. Kuidagi õnnestus soola söömisega ja palatikaaslaste pissi-kaka-proovidega ennast välja vingerdada. Võib-olla oli arst kah arusaaja ja pigistas mõne kohe peal silma kinni. Igal juhul sain enda ja vanemate suureks rõõmuks vabastuse. Seejärel olin paar nädalat Tagametsal tädi pool.

Üldkokkuvõttes oli meie 63. lend edukas, vaatamata sõjaaegsetele ja sõjajärgsetele raskustele, millest oli juttu eespool. 60 lõpetajast läks 5/6 (50 poissi) edasi õppima kõrgkooli, neist 16 TRÜsse ja 34 TPI-sse. Minu andmetel

ei läinud meist keegi Pedagoogilisse Instituuti. Tuntud oli ütlus: kes tahab ainult diplomit – läheb Pedasse, kes tahab ülikoolis käia – läheb TRÜ-sse, kellel eluisu otsas – läheb Tippi (TPI kõnekeelne nimetus). Võib-olla jäi mõnel diplom mitmetel põhjustel saamata (mina sealhulgas), kuid sel ajal oli lõpetamata kõrgharidus täiesti aktsepteeritud ja see ei olnud paljudel erialadel (eriti rakendusliku) töökoha saamisel takistuseks, ole aga ise mees. Hiljem töötasid poistest paljud õppejõududena (ka dekaanidena, kateedrijuhatajatena) Tallinnas ja Tartus, samuti teaduses – akadeemik Mihkel Veiderma on veel tänagi tegus – ning tootmises juhtivatel kohtadel.

Praeguseks on manalateedele siirdunud juba üle 40 mehe, s.o. 2/3 poistest.

Jääb ainult mälestus sellest erakordselt rasketes sõjaoludes erakordselt kokkuhoidvast ja kokkukasvanud Reaalkooli lennust, kes veel kandis selle puhtaid poistekooli traditsioone ja kes “Valguspäeva oodates truudust ei murdnud, sest nii oli kergem elada ja uhkem surra”.

*Isa mälestuste põhjal
tütar Margit-Mariann Koppel*

Öeldakse, et maailmas pole midagi kindlat peale maksude ja surma. Kui maksudega on muret aasta läbi, siis väite teine pool meenub tavaliselt siis, kui lehed langevad ja loodust täidab kõige kaduvuse eelaimus. Kuigi ka loomad tajuvad talve tulekut, tabab sügisnukrus vaid meid, inimesi. Oleme ju ainus liik, kes teab, et ta mitte ainult ei või surra, vaid see juhtub temaga kunagi kindlasti. Seetõttu on surm inimkonna suurim probleem, millele on püüdnud leida lahendust kõik rahvad ja kultuurid läbi aegade.

Üldistatult on surma kui hirmutava Suure Tundmatuga toimetulekuks leitud kolm toimivat lahendust ning neist väljapoole jääb vaid lohutamatu pessimism. Ent seegi pole midagi uut, sest juba apokriiva raamatutes peituvad kahtlused. Sealne mõtleja tõdebki, et „meie ihu muutub tuhaks ja vaim haihtub otsekui hõre õhk.“ (Trk 2:3)

Millele toetuvad aga positiivsemad toimetulekustrateegiad? Esimene neist püüab surma olemasolu lihtsalt eitada. Juba antiikfilosoofid arutasid, et „seal, kus on elu, pole surma“ ja pagendasid surma endi kui elavate juurest kaugele. Ka kristlased näevad surma sageli kui pelgalt (taevariigi) uksest sisse astumist ning mõned

neist on isegi seda vaheetappi eitunud. Nii ütles kord prantsuse kirjanik Antoine de Saint-Exupéry (1900–1944), et „surma ei ole, on ainult surmaga seotud ebameeldivused.“ Ja tõesti, kui Kristus üt-

leb, et „kõik elavad temale“ (Lk 20:38), siis võime uskuda koos 20. sajandi teoloogi ja luuletaja Michel Quoistiga (1918–1997): „Surnuid ei ole. On ainult elavad siin- ja sealpoolsuses.“ Teine või-

Pilt 1. Mont-Saint-Michel. Klooster (Prantsusmaa)

Pilt 2. Herakles toob põrgust välja surnud Alkestise ja Kerberose. 4. saj. pKr. Fresko. Varakristlik Rooma katakomb (Itaalia)

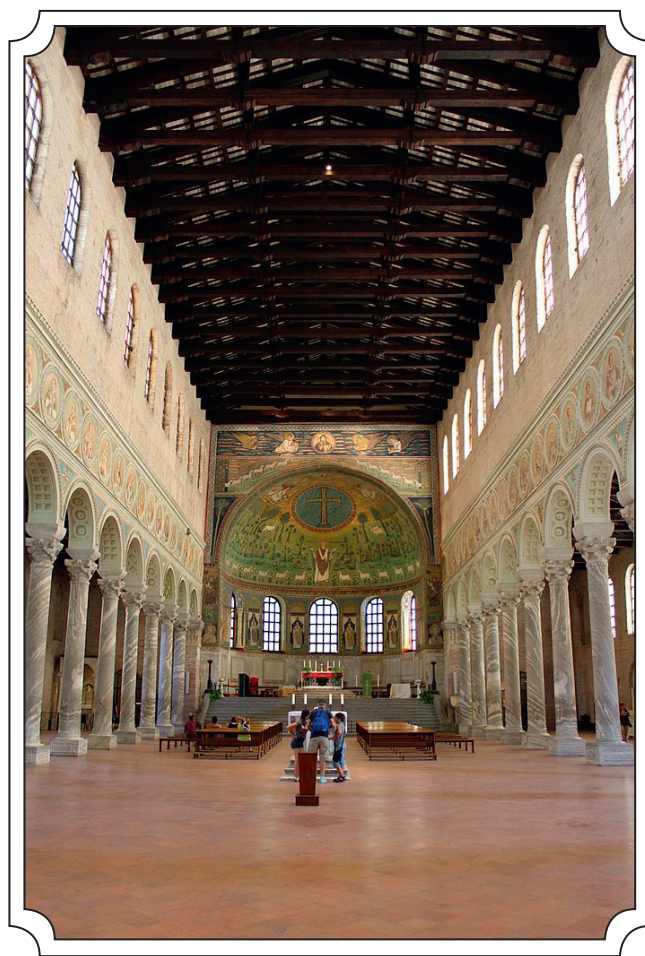
malus on pidada surma ülimaks väärtuseks ning see lahendus sobib nii usklikele kui ateistidele. Kristlastele on surma läbimine ju ainus võimalus kohtuda oma Loojaga „palgest palgesse” (1Kr 13:12). Ehk nagu kirjutas püha Franciscus Assisist (1181/1182–1226) oma kuulsas „Päikeselaulus”: „Kiidetud ole Sina, mu Issand, meie õe ihuliku surma kaudu, õndsad on need, kes alistuvad sinu pühale tahtele.” Maailma mõttetuks ja absurdseks pidav filosoof Albert Camus (1913–1960) jällegi arvas, et oma surelikkuse tajumine vabastab inimese olemuses peituvad salajased eluallikad, mistõttu „vabaneb tohutu hulk elamise energiat. See on surma lähedusest hoovav jõud.” Ja nagu tavaliselt, on olemas ka kompromiss kahe eelneva vahel. Selleks on tõdemus, et „surm on ikka elu osa” nagu sõnas ühes usutluses Jämaja kalmistuvaht Aivo Põlluäär. Ehk teisisõnu „surm on osa elust” nagu kirjutas tuntud religiooniteadlane Georg Schwikart (sünd 1964).

Kui vaadata, kuidas peegeldab neid arusaamu (aga ka hirme!) alles kujunemisjärgus euroopa kunst, siis selles vallas on kõnekad isegi arheoloogilised leiud. Üks tänapäeva Lääne-Euroopale aluse pannud hõime – keldid – tõrjusid surma falliliste viljakussammastega, sest elu alustamise ülistamine oli kindlaim vahend surm vastu. Teisalt surma ka eitati, sest neil puudusid nii loomismüüt kui maailmalõpu ettekujutused. Maailm oligi nende jaoks elu ja aja (loo) igavene taastulek ja kadumine selleks, et uuesti tagasi tulla. Tagasi tulid uusaastaööl (vastu 1. novembrit) ka surnud, kes muidu lahkusid siitilmast kuldse paadiga õndsate saarele. Selleks kasutasid nad üleminekukohana mitmeidki praeguseid pühapaiku nagu Mont-Saint-Micheli kloostriisaart Prantsusmaal (pilt 1) või rannikut Santiago de Compostela lähedal.

Germaanlastel seevastu oli selge, et siinilmas on kõige tähtsam surm, mille palge ees avaldub inimese tõeline olemus. Seetõttu oli äärmiselt oluline lausuda viimaste sõnadena midagi surmapõlglikult vaimukat. Näiteks läinud ühe saaga järgi keegi vaatama, kas ta vaenlane on majas ja sai odaga pihta. Sõprade juurde tagasi roomates teatas ta, et ei tea, kas mees ise oli kodus, kuid tema oda oli küll. Vaid selline vägivaldne surm oligi mehe vääriline, sest voodis

vanadusse surid vaid argpüksid. Vähe sellest, nende arvates tuli surra isegi peajumalal, kes end iseendale ohverdades ilmapuu külge poos ja seetõttu surma püha saladust tundma õppis.

Mis aga puutub varakristlastesse, siis oli surm neile tagakiusamise aegadel lausa möödapääsmatu reaalsus ning seetõttu kujutavadki katakombimaalid eelkõige lootust igavesele elule. Tundub paradoksaalne, kuid seejuures kasutati sageli ka paganlike sümboliteid, mis said nüüd muidugi uue sisu. Näiteks läks vägimees Herakles allilma, võitis sealse uksevalvuri Kerberose ja päästis ennast ohverdades surnud naise Alkestise. Seetõttu seostati teda nüüd Lunastajast Kristusega. (Pilt 2) Pärast kristluse legaliseerimist püstitatud esimesed uhked kirikud aga kandsid samuti sõnumit teispoolsusest. Nad sümboliseerisid nimelt taevast pidusaali, milles mõrjsa (st. kogudus) abiellub vaimus Tallega (st Kristusega.) (Ilm 21:9). (Pilt 3)

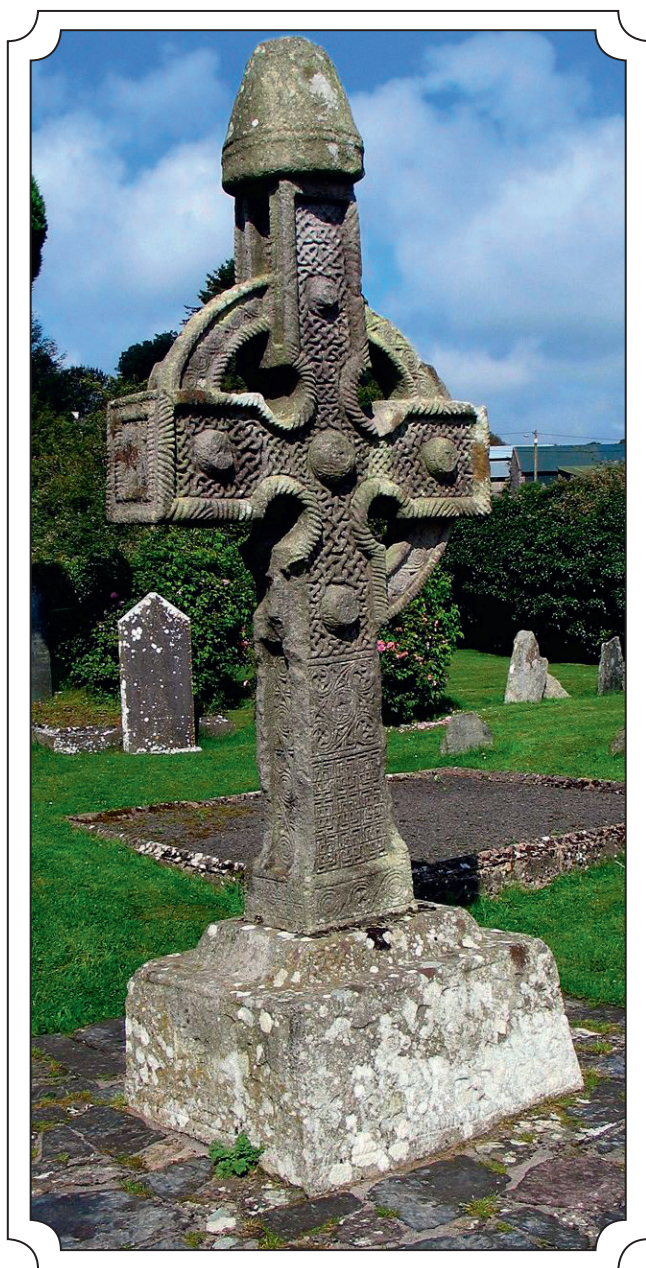
Pilt 3. Ravenna. St Apollinare in Classe kirik (Itaalia)

Kristluse tulekul võtsid keldid uue usu põhikujundi risti üle alles siis, kui taipasid selle ühendada nende mõtteviisi järgi püha lõputu (elu)ringiga ja surmatõrjuva viljakussambaga. (Pilt 4)

Germaanlaste kultuuri ilmus Kristuse surma ja eneseohverdusega seotud rist aga isegi enne usuvahetust kui püha ja loodetavasti kaitsev sümbol. Ajal kui skandinaavlastest said kristlased, mõjus rist vahel lausa manifestina. Võimsaimal neist, Rootsis asuval Ledbergstenenil on ristiga plaat kahe parimas viikingistiilis lahingussteeni vahel justkui vaenupooli lahutades (või uue koguduse liikmetena ühendades?). (Pilt 5)

Kuid varakeskajal ei pöördunud mitte ainult inimesed, vaid ka hauad. Kuna inimestel on ikka soov olla maetud oma lähedaste juurde, sängitati Prantsusmaal vähemalt äsja ristitud uue usu vastu võtnud inimesed oma esivanemate kalmistule. Kuid samas näitab aerofoto, et nende hauad on eelmistega risti. Nimelt on kristlased, kes ootasid Kristuse taastulekut idast, maetud peaga läände. (Seega saavad nad viimselpäeval istuli tõustes näha otse itta.) Paganad uskusid omakorda, et surm viib lahkunud põhjapoolle, sinna, kust tulevad talv, külm ja nälg. Nii on need maetudki risti vastupidi – põhja-lõuna suunas.

Aegamööda kahanes see, mis on vana ja kasvas see, mis on uus. Nii sai 11. sajandi keskpaigast alguse romaanika. Taevalikust pidusaalist sai nüüd Jumala linnus sõjas kurjusega, mis aga kuidagi taanduda ei tahtnud. Ühe Norra kiriku nikerdatud uksepiit

Pilt 4. Ahenny. Ratasrist. U 9. saj keskpaik (Iirimaa)

Pilt 5. Malmslätt. Ledbergi ruunikivi. U. 1030 (Rootsi)

näitas isegi julma realismiga, kust ja kuidas purskab verd, kui mõõk tabab kopsu. (Pilt 6) Eks oli selleski veendumust, et kõigest suurim on surm.

Kõrgkeskaeg, mil üha enam ristiusu tõdesid mõistev ühiskond hakkas rahunema, tõi arhitektuuri kerge, kõrge ja helge gootika. Kirikuruumi tähenduseks sai aga paradiis kui õndsate asupaik. See oli elu pärast surma, sest puid sümboliseerivate piilari te kapiteelidelt piilusid sageli lahkunute hinged. See oli kui keldilik aja tagasitulek, kuid uuel kujul.

14. sajandi keskel õitsengu katkestanud suur katkulaine ja sellele järgnenud „keskaja sügis“ muutsid nii mõndagi. Krutsifiksid hakkasidki rõhutama surmapiinu, rõõmsa madonna lapsega figuuri kõrvale ilmus aga *pietà* – madonna surnud lapsega. Nii mõnedki neist mõjuvad peaaegu võikalt, olles samas ikka ja jälle surma võimsuse ja tähtsuse kehastused. (Pilt 7)

Leinava Maarja kõrvale ilmus umbes samal ajal aga veel teinegi tegelane ning see oli esmakordselt surm ise. Prantsuse ajaloolase Philippe Arièsi (1914–1984) sõnul pärines ta mitte maast, taevast ega pör-

gust, vaid teatrist, kus ta oli ainus osatäitja. Kuid ta ei jäänud sinna üksinda, vaid viis endaga tantsima kaasa kõik ühiskonnaliikmed alates paavstist ja lõpetades kerjuse või lapsega. Tegemist on täiesti uue ettekujutusega maailmast, sest neil stseenidel puudub otsene seos taevaste jõududega. Tegevus toimub maa peal ja inimesed pole enam võrdsed Jumala, vaid hoopis Surma ees. Kuna elust lahkumine võrdsustab vaesed ja rikkad, on siin aimata juba uusajale omast võrdsuse ideed. Samuti on surm personaalne ning kõigile ilmub tema enda lagunev keha. Kõigest sellest õhkab Saalomoni Tarkuseraamat lootusetust, sest „meie elu on mööduv vari ega ole tagasitulekut surmast.“ (Trk 2:5) (Pilt 8)

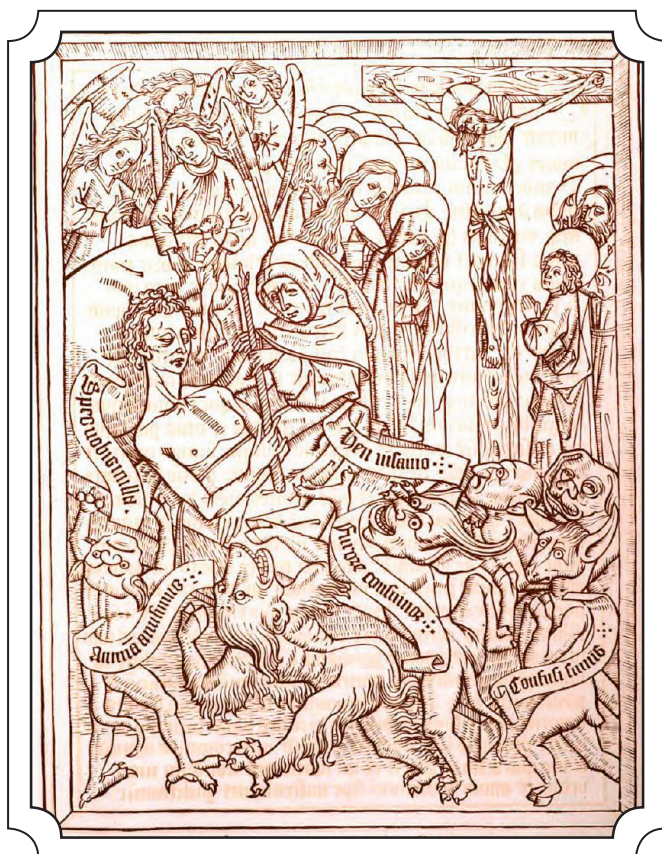
Pilt 6. Hyllestad. Sigurdi portaal.
12. saj (Norra)

Pilt 7. Tundmatu saksa meister. Nn. Röttgeni pietà.
U. 1300-1320. Värvitud puu (Saksamaa)

Pilt 8. Bernt Notke (1435–1508/1509). Surmatants. Detail keisri ja keisrinnaga. 15. saj lõpp. Õli, lõuend (Eesti)

Siit oli vaid samm edasi maailma esimese eneseabiraamatu sünnini. Selleks oli Jean le Charlier de Gersoni „Ars moriendi” („Suremise kunst“, 1408), mis algul levis mitmesse keelde tõlgituna algul käsikirjaliselt ja gravüüride abil ning pärast Gutenbergi leiutist juba tolleaegsetes masstiraažides trükituna. Väljaandest selgub, et selleaegsed surijad käitusid juba nii nagu kõik järgnevad põlvkonnad tänapäevani välja. Nii läbisid nad esmalt surma eitamise faasi, kogesid siis viha, langesid hirmude küüsi või depressiooni ning lõpuks leppisid olukorraga. Selle põhjuseks oli meile nii mõistetav kiindumus maisesse ellu. Ja nagu nüüdki, hoidis tollal inimest siinpoolsuses kinni äsja ostetud aed, noor naine või kasvõi himu maitsta ikka ja jälle mingeid hõrgutisi. See, et vihafaasis haige laua ravimitega jalaga ümber lükkab, oli

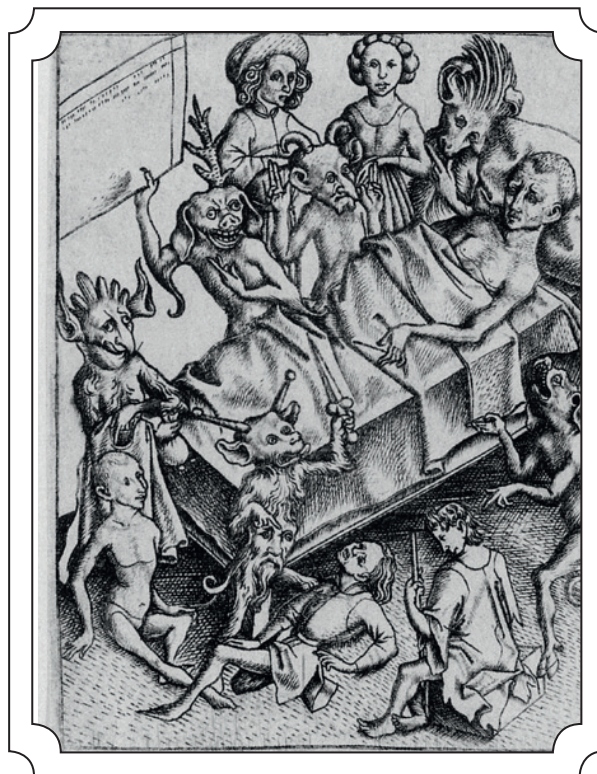
Pilt 9. Meister E. S. Deemonid haigevoodi juures. Illustratsioon teosest „Ars Moriendi.“ U 1450. Vasegravüür (Saksamaa).

*Pilt 10. Tundmatu kunstnik. Hinge lunastamine.
Illustratsioon teosest „Ars Moriendi“.
U 1450. Puulõige (Madalmaad)*

raamatu põhjal mõistetak üleminekuaeg, millest deemonitest ümbritsetud depressioon oli palju hullem. (Pilt 9) Loomulikult lõppes „Ars moriendi“ aga optimistlikult ning vaga surija hing jõudis inglitest kantuna taevariiki. Tema voodi kõrval varitsevatel deemonitel ei jää aga üle muud, kui lüüasaanult oiata: „Me kaotasime (selle) hinge!“ ja isegi: „Oh häda, ma lähen (pettumusest) hulluks!“. (Pilt 10)

Seega lähtus käsiraamat surmale kui „elu osale“ vaatamise ja sellega leppimise ideest, mis ongi vahest kõige õigem lähenemisviis. Vähemalt eestlastele.

Kunstiteadlane Anu Allikvee

Puu langemine

*„Issand, anna mulle teada oma teed,
õpeta mulle oma teeradu!“*

Psalm 25:4

Männipuu kasvas teiste mändide seas tee ääres, mis viis rannakülast mereranda. Puu oli pika elu ära elanud, kasvanud koos teiste oma-sugustega, kohisenud tuules ja kiitnud Loojat, kasvatanud okkaid ja käbisid, kandnud oma igihaljast rüüd ka talvel krõbiseva pakasega.

Ta oli näinud, kuidas lastest sirgusid noored ja noortest said elatanud – kui nad aastast aastasse läksid temast mööda mere äärde. Männipuu nägi taamal sinavat merd ja üle oma koheva krooni lendavaid merelinde, kes poetasid kõrgustest mõne udusule, mis liuglesid tuules ja takerdusid tema

okkatuttides, kust väiksemad linnud need lõpuks oma pesadesse kandsid.

Männipuu tundis ka Nellyt, kes nüüdseks oli jäänud vanaks ja viletsaks, ent käis ikka iga päev ustavalt merd tervitamas. Naisel oli seljataga pikk elu, kuid senini veel polnud ta tundma õppinud Jumalat ega Teda oma südamesse lasknud. Nelly uskus loodusjõudesse ning kummardas päikest ja kuud, merd ja tormituult.

Männipuul, kes koos teiste metsapuudega tuules kiikudes Loojat kiitis, oli vanast naisest kahju. Puule oli Nelly aastatega armsaks saanud ja ta soovis kogu südamest, et naine õpiks Jumalat tundma.

Viimased aastad olid männipuule olnud rängad, sügiskuud olid olnud tormised ja suved põuased ning männipuu oli vana ja haige. Mahlad tema soontes olid kuivanud ja tuul oli halastamatult lahti kiskunud ta koore. Puu tüvi oli kaetud vaigupisaratega nagu merevaigupärlitega. Männipuu tundis, et tema aeg hakkab otsa saama. Samal ajal hirmutas teda mõte, et võib langeda randa jaltavate inimeste peale.

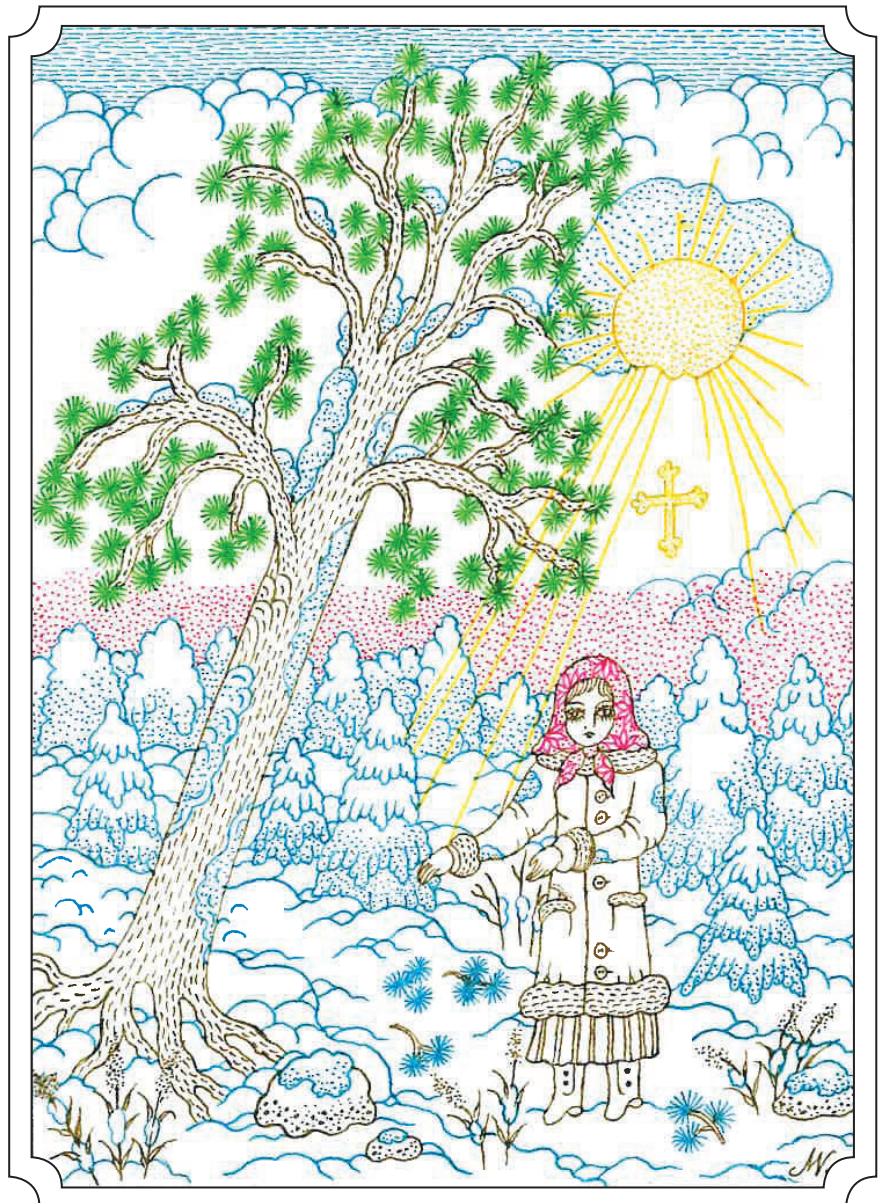
Männipuu oli iga päev Nellyt oodanud. Naine oli talle armas, sest ta vaatas alati üles tema latva, naeratas ja silitas vahel ta tüve.

Nelly rääkis männiga, tervitas viisakalt ja küsis, kuidas tal läheb. Puu mäletas, et kord noore neiu-na oli Nelly oma käed ümber ta tüve põiminud, teda kallistanud ja talle suud andnud.

Ühel tuisusel jaanuarikuu päeval oli Nelly teel mere äärde, et imetleda tuisueitede tantsu rannal. Männipuu nägi naist juba eemalt ja lootis hinge kinni hoides, et ta tuules ei murduks ega langeks armsa inimese peale. Mänd luges naise lähenedes sekundeid, kui puude latvade vahele ilmus äkitselt pimestavalt ere valguslaik. Pimestav valgus peatas naise, kes jäi käsi silmade ette tõstes seisma. Kõlas vali raksatus ja vana männipuu langes tee peale paar sammu naisest eespool. Naine langes põlvili, pani käed kokku ja palvetas esimest korda elus:

„Armas Jumal, Sina päätsid mu praegu kindlast surmast. Sina avasid taeva ja pimestasid mind oma valgusega, et peatada mind hetk enne puu langemist. Ma tänan Sind, suur Jumal, et Sa halastasid minu, viletsa ja uskmatu inimese, peale. Täna sellest päevast alates tahan pühendada Sulle kogu oma elu – oma hinge, vaimu ja ihu – ning tahan Sind teenida, ülistada ja kummardada. Au olgu Jumalale igavesest ajast igavesti!”

Männipuu lamas risti üle lumise jalgte, aga ta langemine oli päästnud hukatusest ühe inimhinge.

Nelly ei läinudki sel päeval tuisku imetlema, vaid seadis samumud kodu poole. Ta otsis pöönin-gult üles vanaema Piibli ja asus usinasti seda uurima.

Jumal õnnistas Nellyt pika eaga, nii et ta sai oma elupäeva-de lõpuni kuulutada evangeeliu-mi oma lähedastele ja tuttavatele, kaugemal seisvatele ja võõrastele.

Alati kordas ta üht piiblisalmi: „See on Issanda suur heldus, et me pole otsa saanud, sest Tema halas-tused pole lõppenud: need on igal hommikul uued – Sinu ustavus on suur!“ Nl 3:22

Maara Vint
2019. aastal Väana-Jõesuus